

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ З ПОРУШЕННЯМИ З
ІНТЕЛЕКТУ ЗАСОБАМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2 курсу 11-213М групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Спеціальна освіта

Євдокименко Ірина Сергіївна

Керівник: к. пед. н., старша викладачка
Смутченко О.С.

Консультант: к. психол. н., доцентка
Ляшко В.В.

Рецензентка: к. психол. н., вчитель-
дефектолог НВК№48

Шевцова Я.В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Проблема розвитку особистості дитини з порушеннями інтелекту засобами трудового навчання у психолого-педагогічній літературі	6
1.1. Мета та завдання виховання учнів спеціальної школи засобами праці.....	6
1.2. Труднощі, які ускладнюють процес трудового виховання школярів з порушеннями інтелектуального розвитку.....	14 18
1.3. Видатні учені і практики про роль трудового виховання.....	21
РОЗДІЛ 2. Діагностика розвитку особистості школяра з порушеннями інтелектуального розвитку	21 23
2.1. Методика дослідження.....	30
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	30
РОЗДІЛ 3. Розвиток особистості дитини з порушеннями інтелектуального розвитку засобами трудового навчання	30
3.1. Форми та методи розвитку особистості учня спеціальної школи.....	35
3.2. Педагогічні умови розвитку особистості дитини з порушенням інтелекту.....	47 49
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	56
Додаток А. Тест на визначення загальних трудових здібностей учня.....	70
Додаток Б. Конспект уроків зі столярної справи.....	76
.....	

Додаток В. Профорієнтаційне заняття на тему: «Чоботар – як представник професій типу «людина-техніка».....

Додаток Г. Кодекс академічної доброчесності

ВСТУП

Актуальність теми. Важливе місце при вирішенні поставлених завдань у спеціальних закладах загальної середньої освіти належить трудовому навчанню. Саме в системі трудового навчання в дітей з інтелектуальними порушеннями формуються життєві та професійно-трудова компетентності, оскільки під час цих занять учнівська молодь готується до самостійної діяльності в різних соціальних сферах.

Досвід роботи спеціальних шкіл із зазначеної проблеми аналізувався в дослідженнях В.І. Бондаря, В.Ю. Карвяліса, Г.М. Мерсіянової, С.Л. Мирського та ін.

Дидактичні основи побудови професійно-трудового навчання учнів спеціальної школи досліджувалися і знайшли своє відображення в працях відомих учених-дефектологів дефектологів І.Г. Єременка, Г.М. Дульнєва О.М. Граборова, де розкрито специфічні особливості становлення психіки дітей з інтелектуальними порушеннями і розроблено засоби корекції їхніх порушень.

Зазначеними вченими переконливо доведено, що трудове навчання має великий коригувальний вплив на загальний розвиток дітей в умовах спеціальної його організації.

Аналіз наукових джерел показав, що проблемі розвитку особистості дитини з порушенням інтелектуального розвитку приділяється значна увага, але сучасні дослідження соціальної адаптації випускників спеціальних закладів загальної середньої освіти (В.І. Бондаря, Г.М. Мерсіянової, О.П. Хохліної та ін.) вказують на те, що в даному аспекті наукових досліджень є ще багато невирішених завдань. Одним із таких завдань є визначення загальнотрудових здібностей у школярів, які слугували б основою для подальшої професійної діяльності випускників спеціальної школи. Отже, актуальність для теорії і практики спеціальної освіти та недостатня розробленість вказаної проблеми, зумовили вибір

теми нашого дослідження «Розвиток особистості з порушенням інтелектуального розвитку засобами трудового навчання».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: дослідження кваліфікаційної роботи виконані відповідно до напряму науково-дослідної роботи кафедри спеціальної освіти Херсонського державного університету «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» №0119U101727 від 22.11.2019 р.

Мета дослідження – на основі аналізу результатів констатувального етапу дослідження розробити педагогічні засоби розвитку особистості учнів з інтелектуальними порушеннями та перевірити їх ефективність на формуальному етапі експериментального дослідження.

Завдання дослідження:

1. Дослідити проблему дослідження в науковій та методичній літературі.

2. Визначити діагностичні методики для вивчення стану сформованості ціннісних орієнтацій та загальнотрудових здібностей як важливих складових особистості учня з інтелектуальними порушеннями. Розробити показники та критерії їх сформованості на уроках трудового навчання.

3. Провести констатувальне експериментальне дослідження з метою перевірки стану сформованості ціннісних орієнтацій та загальнотрудових здібностей в учнів з порушенням інтелекту.

4. Розробити педагогічні умови розвитку особистості дитини з порушенням інтелекту та перевірити їх ефективність на етапі проведення формуального експериментального дослідження (на прикладі формування загальнотрудових здібностей і ціннісних орієнтацій).

Об'єкт дослідження – освітній процес в спеціальних закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – формування особистості учня з інтелектуальними порушеннями засобами трудового навчання

Методи дослідження: аналіз загальної та спеціальної психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження, аналіз документації вчителів-дефектологів, планів роботи, іншої документації, що стосується трудового навчання, констатувальний та формувальний експериментального дослідження, кількісний та якісний аналізи результатів експериментальних дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів: уточнено уявлення щодо засобів формування особистості з порушенням інтелектуального розвитку на уроках трудового навчання, розроблено педагогічні умови розвитку особистості дитини з порушенням інтелекту, науково обґрунтовано важливість формування загальнотрудових здібностей, ціннісного ставлення до праці в учнів спеціальної школи; отримано нові експериментальні дані щодо якісних показників трудової підготовки школярів.

Практичне значення одержаних результатів: отримані експериментальні дані та діагностичні методики можуть бути використані під час проведення практичних занять з курсу «Трудове навчання зі спецметодикою», «Корекційна психопедагогіка», проведення педагогічної практики, а також вчителями-дефектологами, психологом спеціальної школи в якості експрес-опитування в процесі професійного визначення учнів з інтелектуальними порушеннями.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені у збірнику «Студентські наукові студії» (стаття «Формування особистості учня з інтелектуальними порушеннями засобами трудового навчання»). Крім того отримані результати були обговоренні на методичному об'єднанні вчителів трудового навчання: було прийнято

рішення впровадити представлені методики для визначення рівня сформованості загальнонавчальних здібностей учнів.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ ЗАСОБАМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Мета та завдання виховання учнів спеціальної школи засобами праці

Трудове навчання - спеціально організований процес, спрямований на набуття практичних знань, умінь і навичок того чи іншого типу праці [1, с.17].

Метою всієї системи трудового виховання є морально-психологічна і практична підготовка учнів до праці, формування у них відповідального ставлення до праці і вибору професії [36, с.11].

У процесі трудового навчання вирішується ряд завдань:

- формування твердих переконань здобувачів освіти в тому, що праця є правом і обов'язком кожного громадянина, що праця є основою суспільного і особистого благополуччя;
- формування в дітей наукових, спеціальних, загальнотехнічних знань з широкого кола професій, всебічної професійної орієнтації як основи вибору професії;
- розвиток інтересів, потреб у трудовій діяльності, формування працьовитості, ощадливості, діловитості, ініціативності, поваги до людей праці, творчий підхід до справи;
- формування трудових умінь і навичок, що забезпечують оволодіння професійною діяльністю;
- допомога учням у виборі професії відповідно до їх здібностей і потреб суспільства і виробництва.

Вибір змісту трудового виховання і навчання повинен відповідати віковим та індивідуальним особливостям здобувачів освіти. На основі вибору змісту складається програма трудового виховання і трудового

навчання. Основною формою навчання праці є уроки, що проводяться в спеціалізованих приміщеннях та в майстернях.

Провідне місце займають індивідуальні заняття, в поєднанні з груповими і колективними. Сутність індивідуальних занять полягає в тому, що школяр працює за індивідуальним завданням самостійно. Колективні та групові заняття використовуються не тільки при засвоєнні нових знань, але і при виконанні складних завдань [2; 12].

Для діагностики порушень інтелектуального розвитку часто застосовують стандартизовані тести, що дозволяють обчислити коефіцієнт інтелектуального розвитку (IQ). Показником інтелектуального порушення вважається IQ нижче 70. Однак цей психометричний показник повинен бути обов'язково доповнений даними щодо соціальної зрілості дітей, тобто про їх побутові навички, здатність до самостійних дій, а також відомостями з психічного розвитку, наявності фізичних захворювань, здатності до навчання. У таких дітей зазвичай порушується і мовленнєвий розвиток, що ще більше ускладнює як навчання, так і оцінку інтелекту.

Відомості про кількість та рівень людей з інтелектуальними порушеннями дуже різні, однак найбільш точні дослідження показують, що порушення зустрічаються серед населення та в середньому досягають 2%. Суперечливість даних зумовлена відмінностями перебування в різних умовах (психометричних, соціальних і т.п.), у виборі кордону типового розвитку і з порушенням інтелектуального, а також специфікою досліджуваних регіонів й іншими факторами. Деякі складні форми інтелектуального порушення пов'язані із зменшенням тривалості життя, тому при обстеженні дітей зазвичай більш високий поріг осіб з інтелектуальними порушеннями, ніж при обстеженні дорослих [3, с. 5].

На всіх етапах процесу пізнання осіб з інтелектуальними порушеннями мають місце елементи недорозвинення, а в деяких випадках атиповий розвиток психічних функцій. У результаті ці діти отримують не

повні, а часом спотворені уявлення про навколишній світ. Їх досвід вкрай збіднений.

Відомо, що при інтелектуальному порушенні виявляється проблемною вже перша ступінь пізнання - сприйняття. Головною проблемою є порушення узагальненості сприйняття, відзначається його уповільнений темп у порівнянні з атиповими дітьми. Для дітей з інтелектуальними порушеннями потрібно значно більше часу, щоб сприйняти запропонований матеріал. Констатується також вузькість обсягу сприйняття. Крім того, характерним є порушення вибірковості сприйняття. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку сприймають предмети, явища по першому враженню, тому їх сприйняттям необхідно керувати. Для них характерні труднощі сприйняття простору і часу, що заважає таким дітям орієнтуватися в навколишньому світі.

Сприймання тісно пов'язане з мисленням. Відмінною рисою мислення дітей з інтелектуальними порушеннями є некритичність, неможливість самостійно оцінити власну роботу. Порушена регулююча функція мислення низька активність розумових процесів характерна для дітей з інтелектуальними порушеннями. З особливостями їх пам'яті тісно пов'язані сприйняття та осмислення дітьми навчального матеріалу. Відтворення, збереження, запам'ятовування(основні процеси пам'яті) формуються в умовах аномального розвитку, тому мають специфічні особливості у дітей з розумовими порушеннями. В них краще спрацьовує зорове сприйняття, тому вони ефективніше запам'ятовують зовнішні, іноді випадкові образи. Внутрішні логічні зв'язки ними усвідомлюються важче. У таких дітей пізніше формується довільне запам'ятовування. В відтворенні інформації, а не тільки в проблемі її одержання та збереження, на думку Л.В. Занкова та В. Г. Петрової, полягає слабкість пам'яті у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку [27; 38].

Причиною хаотичного характеру є нерозуміння логіки подій. До помилок при відтворенні спонукає невміння користуватися прийомами

запам'ятовування і пригадування, незрілість сприйняття. У дітей з порушеннями інтелекту прослідковуються і труднощі у відтворенні образів сприйняття - уявлень. На пізнавальну діяльність, зокрема на її розвиток, негативно впливають фрагментарність, не диференційованість, уподібнення образів та інші порушення.

Фрагментарністю, недостатністю і схематичністю відрізняється уява у дітей з інтелектуальними порушеннями. Так як їх життєвий досвід малий, а розумові операції недосконалі, уява формується досить бідною.

Поряд з тим, з зазначеними особливостями психічних процесів у дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігаються порушення в розвитку мовленнєвої діяльності. У таких дітей страждають усі сторони мови: фонетична, лексична, граматична. У дітей з порушеннями інтелекту більше, ніж у їх однолітків групи "норма", виражені недоліки уваги: мала стійкість, труднощі розподілу, уповільнене переключення [40; 41].

Інтелектуальні порушення прослідковуються не тільки в порушенні пізнавальної діяльності, але й в порушенні емоційно-вольової сфери. Виявляється недорозвинення емоцій, їх незрілість, а також мала стійкість зв'язку почуттів з мисленням. Характерною рисою є нестійкість емоцій. Необхідно враховувати і стан вольової сфери дітей з порушеннями інтелекту. Слабкість власних намірів, спонукань, велика сугестивність частоти їх вольових процесів. Діти з порушенням інтелекту, як відзначають дослідники, обирають в роботі шлях, який не потребує вольових зусиль, є значно легшим. Імпульсивні вчинки та наслідування можемо часто спостерігати в їх діяльності.

Всі ці особливості психічних процесів здобувачів освіти з порушеннями інтелекту впливають на характер їх діяльності. Труднощі самостійного планування власної роботи, недорозвиток цілеспрямованості є причиною несформованості навичок навчальної діяльності. Діти з порушеннями інтелекту беруться до роботи без необхідного попереднього орієнтування в ній, не керуються кінцевою метою завдання. Цей відхід від

поставленої мети спостерігається і в тих випадках, коли в роботі виникають труднощі. Від правильно розпочатої дії, в результаті ходу роботи, вони йдуть.

Великий вплив на особливості особистості дитини з інтелектуальними порушеннями має недорозвиток її психічних процесів та порушення вищої нервової діяльності. У цих дітей, на відміну від однолітків, що з інтелектом норма, виявляється, як вказують психологи, елементарність потреб і мотивів, примітивність інтересів, обмеженість уявлень про навколишній світ. Активність всієї діяльності знижено. Результатом органічних уражень (внутрішньоутробні, генетичні, постнатальні, під час пологів) на різних етапах розвитку є усі відмічені особливості психічної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями та носять постійний характер.

Хоча інтелектуальні порушення розглядаються як явище незворотнє, це не означає, що воно не підлягає корекції. М.С. Певзнер, В.І. Лубовский і інші відзначають значну динаміку в розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями при правильно організованому лікарсько-педагогічному впливові в умовах спеціальних установ.

Серед загальних навичок тожуть бути виділені наступні завдання трудового навчання школярів із інтелектуальними порушеннями: виховання позитивних особистісних якостей учнів, а саме: працьовитості, акуратності, ощадливості, наполегливості, шанобливого ставлення до людей праці, вміння працювати в колективі, здатності узгоджувати свої дії і бажання з діями і бажаннями оточуючих людей і ін. Навчання доступних видів праці: повідомлення елементарних знань, формування умінь і посильних навичок, доступних прийомів, розвиток самостійності при виконанні різних трудових завдань. Формування організаційних умінь, дисциплінарних правил і норм, як, наприклад: вчасно приходити на заняття, організовано заходити в клас, працювати на своєму робочому місці, правильно розташовувати матеріали й інструменти, по закінченню

роботи прибирати за собою робоче місце, знати і виконувати правила внутрішнього розпорядку, дотримуватися правил безпечної роботи з інструментами, дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог[30; 31].

Стійкі істотні порушення в розвитку пізнавальних процесів не дозволяють дітям з порушеннями інтелекту вчитися в умовах звичайної школи без інклюзивних класів. Саме тому поряд із загальноосвітніми завданнями знаходить актуальність завдання корекції пізнавальної сфери. «Питання трудового навчання дітей з порушеннями інтелекту розглядалися насамперед в аспекті проблеми корекції порушень їх розумового розвитку» [24, с 13]

Спеціальні завдання, які стоять перед учителем ручної праці, стосуються корекції і компенсації психофізичних порушень, наявних у здобувачів освіти

Корекція порушень інтелектуального розвитку: розвиток умінь, необхідних при виконанні трудових завдань: орієнтуватися в завданні (аналізувати об'єкт, актуалізувати наявний досвід), планувати хід роботи з виробом (встановлювати логічну послідовність виготовлення виробу, визначати прийоми роботи і вибирати потрібні інструменти, розповідати про виконану роботу), здійснювати самоконтроль при виконанні роботи і оцінювати отриманий результат (визначати правильність дій і їх результатів, відзначати якість готових виробів).

Корекція порушень пізнавальної сфери: виховання вміння цілеспрямовано і планомірно спостерігати, уявляти образ майбутнього виробу (з урахуванням особливостей матеріалу), орієнтуватися на обмеженій площині (альбомного листа, поверхні столу) і в навколишньому просторі.

Корекція порушень мовленнєвих і мовних засобів: розвиток вміння послідовно і повно будувати висловлювання, структурувати його граматично правильно, використовуючи точні і різноманітні лексичні одиниці.

Корекція порушень моторики: уникнення порушень координації рухів, подолання загальноmotorної незручності, неузгодженості рухів, малої амплітуди і неточності рухів.

Організація трудового навчання - перший, пропедевтичний етап трудової підготовки школярів з порушеннями інтелекту. Протягом цього періоду учнів необхідно підготувати до переходу до наступного етапу - ручної праці, який здійснюється на базі шкільних навчальних майстерень. Основний зміст цієї підготовки полягає не в тому, щоб сформувати у дітей уміння виконувати окремі трудові прийоми, дати певну суму спеціальних знань. Завдання трудової підготовки слід розглядати в більш широкому плані [1, с.45]

Першочергове завдання, що стоїть перед учителем, полягає в прищепленні учням інтересу до праці в різних його формах. Цьому сприятиме і використання різноманітних методів подачі навчального матеріалу, і доповнення освітнього процесу різними цікавими елементами, і обігрування ситуацій, широке використання ігрових прийомів. Дуже істотним є при цьому врахування психологічних особливостей дитини: завдання повинні бути посильними, реально здійсненними, з чітким результатом.

Внаслідок обмеженості вільного вибору професії учнями з порушеннями інтелекту, особливої актуальності набуває робота з професійної орієнтації. Необхідно, починаючи з третього класу, активізувати роботу по формуванню інтересу саме до тих професій, за якими організовано навчання в даній школі, і якими надалі, відповідно до медичних показань і власних психологічних характеристик, зможе успішно оволодіти здобувач освіти. В ході такої роботи розкривається привабливість конкретної професії, її соціальна значущість і важливість.

Зміст уроку ручної праці дозволяє познайомити дітей із безліччю різноманітних явищ і предметів, повідомити відомості різного характеру. Саме завдяки цьому розширюється коло понять і уявлень про навколишню

дійсність, про життя і трудову діяльність дорослих людей, розвиваються пізнавальні здібності дітей з порушенням інтелекту. Дуже важливо на цьому етапі систематично привчати дітей використовувати і застосовувати на уроках праці ключові компетентності. У свою чергу трудова конкретно-практична діяльність сприяє більш міцному їх засвоєнню. У процесі навчання дітей з порушеннями ручній праці слід проводити цілеспрямовану роботу з естетичного виховання. Це можливо в процесі демонстрування використовуваних матеріалів, виробів [15, с.90].

Організуючи кожне заняття, слід звертати особливу увагу на правильність виконання прийомів, на правильне використання інструментів, з тим щоб в подальшому не довелося перенавчати, необхідно закріплювати навички. Вся корекційно-розвиткова робота повинна носити цілеспрямований характер і сприяти розвитку самостійності у виконанні трудових завдань. Завдання навчання ручної праці ускладнюються поступово, в залежності від року навчання.

Навчання праці складається з ряду послідовних етапів. Кожен етап вирішує як загальні, так і характерні для нього завдання навчання, обумовлені психофізичним розвитком здобувачів освіти, зростанням їх трудових і інтелектуальних можливостей [16, с.77].

Трудове навчання школярів нерозривно пов'язане з їх вихованням. Погано поставлене трудове навчання неминуче формує у них негативні риси особистості і звички. Між тим умови професійно-трудової підготовки в більшій мірі, ніж всі інші розділи шкільного навчання, наближаються до виробничих[24; 26; 2].

В умовах спеціальної школи завдання виховання входять в число найбільш важких. Порушення емоційно-вольової сфери і здатності до відвернутого мислення погіршують формування відносно складних соціальних понять і усвідомленого поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями, цього не можна не враховувати в визначенні змісту виховної роботи в процесі трудового навчання. У той же час практика

роботи кращих допоміжних шкіл говорить про великі можливості в справі виховання учнів. Р. М. Дульнев, характеризуючи особливості виховної роботи з дітьми з порушенням інтелекту, зазначає, що «рівень вирішення виховних завдань в допоміжній школі буде іншим, більш елементарним, ніж у масовій школі», але «загальна ідейна спрямованість у вихованні учнів спеціальної школи залишається такою ж, як і для масової школи[49, с.43].

Особливість виховної роботи в спеціальній школі пов'язана зі значною неоднорідністю учнів одного класу або навчально-трудової групи щодо їх інтелекту та емоційно-вольових порушень. «Специфічним у вирішенні завдань морального виховання в умовах спеціальної школи буде диференційованість у рівні вирішення тих чи інших завдань стосовно до різних категорій учнів». Таким чином, диференційований підхід до виховної роботи необхідний в тій же мірі, як і в трудовому навчанні школярів.

Основа розвитку моральних якостей особистості і переконань учнів полягає не тільки в засвоєнні ними моральних понять, але й у виробленні певних норм поведінки. Засвоєння моральних правил без опори на практичний досвід призводить до формалізму у вихованні[39; 42].

Навчальні дії вчителя повинні також виховувати школярів. Наприклад, формуючи в учнів вміння правильно виготовляти виріб, учитель виховує в них працьовитість, наполегливість, акуратність і т. п. Однак процес виховання не зводиться тільки до вирішення завдань, які супроводжують або включені у навчальні завдання. Тому і методика виховної роботи не обмежується прийомами і методами, які застосовуються при досягненні суто навчальних цілей [28; 35; 36].

1.2. Труднощі, які ускладнюють процес трудового виховання школярів з порушеннями інтелектуального розвитку

Діяльність, яка вивчалася в процесі виконання дітьми з інтелектуальними порушеннями навчально-практичних завдань обиралася, головним чином як предмет дослідження щодо форм їх активності. В процесі трудового навчання особливості діяльності цієї категорії дітей визначалися найбільшою мірою.

На процесі здійснення та ефективності діяльності спостерігається недостатня сформованість особливостей прояву всіх складових у дітей з порушенням інтелекту. Така дитина нічого не знає, нічого не може і нічого не хоче – зазначав Е. Сеген, характеризуючи дитину з інтелектуальними порушеннями. Брак у них мотивації діяльності характеризує основні аспекти діяльності дітей саме таким чином

Незрілість мотиваційної сфери діяльності учнів з порушенням інтелекту зазначається у дослідженнях Р.С. Муравйової, Л.С. Виготського, Б.І. Пінського, Г.М. Дульнєва, А.А. Корнієнка, А.Й. Григор'єва, Н.Г. Морозової та інших: недовготривалість та слабкий прояв спонукань до діяльності, недостатня сформованість соціальних потреб, обмеженість мотивів, відсутність допитливості. Дитина швидко втрачає інтерес до заняття, навіть тоді, коли охоче розпочинає грати чи виконувати завдання. Виснажливість спонукань у школярів з розумовими порушеннями спостерігається при виконання одноманітної діяльності. Найсуттєвіший вияв незрілості їх мотиваційної сфери – нестійкість та слабкість діяльнісних. Більш стійкого характеру починають набувати мотиви діяльності у старшокласників з інтелектуальними порушеннями

Певна вікова динаміка вирізняється у дітей цієї категорії, характеризуючи мотиви трудової діяльності. Досить спрощені вони, наприклад, у першокласників. Швидше, ніж інші, у більших обсягах, краще дитина намагається зробити роботу. Ускладнюється мотивація діяльності у старших класах. Розуміння суспільної значущості роботи, яка виконується, та її корисності лежать в основі керування спонуканнями учнів [14; 38].

Вміння застосовувати на практиці, системність, усвідомленість, адекватність, повнота - це основні показники, які недостатньо сформовані у школярів з інтелектуальними порушеннями, розкриваючи питання змістового аспекту діяльності (дослідження О.П. Хохліної, В.М. Синьовата ін.). Знання правил поведінки та знання з навчальних предметів також характеризує діяльність дитини з інтелектуальними порушеннями. Вербальне відтворення інформації про деталі та об'єкт праці виявляється при засвоєнні учнями техніко-технологічних знань у процесі трудового навчання. Трудові дії, що використовуються для виготовлення виробів страждають у них найбільшою мірою. Знання про трудові дії, особливо в яких використовуються знаряддя праці, організації праці в цілому та робочого місця, засвоєння учнями знань про контрольні-вимірні дії та розмічання потребують значної уваги. Негативно позначається на ефективності, необхідної для виконання поведінки та діяльності недостатність знань учнів.

Недостатня сформованість та недосконалість організаційного та операційного аспекту характерна для школярів з порушеннями інтелекту. виправити за необхідності допущені неточності та помилки, проконтролювати правильність виконання завдання, використавши необхідні дії, власне, виконати завдання, спланувати діяльність відповідно до передбачуваного результату, з'ясувати мету та визначити умови виконання завдання має учень, приступаючи до його виконання. Недостатньо вивчивши в інструкції всі вимоги та умови завдання, виявлено, що школярі з інтелектуальними порушеннями схильні діяти оразу в процесі загальноосвітнього та трудового навчання. Про майбутній результат та мету діяльності не мають чіткого уявлення, особливо школярі молодших класів. Підготувати всі умови для виконання завдання, визначити необхідні інструменти та матеріали, уявляти етапи виготовлення, враховувати необхідність оперувати образом виробу, спланувати виконання трудового завданн, утримувати в сю необхідну

для виконання завдання інформацію, осмислювати ускладнене завдання для них викликає суттєві труднощі. Коли потрібно здійснювати трудові операції і при виконанні завдання учні мають не менші труднощі. Не враховуючи змінених умов та вимог вони часто виконують дії так, як виконували. Учні переходять з правильних дій на помилкові, зустрівшись з труднощами, бо вони виконуються легше та звичніше. [2; 11; 12]. Вони починають керуватися, як результат, спрощеними чи зміненими умовами від поставленої мети. Ї не сприяє відповідності виробу очікуваному зразку. Наприклад, коли діти складали з деталей конструктора будівлі, використовуючи замість складних операцій більш легкі(з дослідження Б.І. Пінського). Труднощі використання засобів діяльності(інструментів) через недоліки рухової сфери учнів з інтелектуальними порушеннями позначаються на результаті та процесі виконання трудових дій.

Контроль правильності своєї діяльності(як підсумковий так і поточний) не здатні ефективно здійснювати учні з порушеннями розумової сфери. Вони не надають значення та не звертають уваги на недоліки та помилки у виробі. Щоб перевірити їх правильність, не зіставляють отримані результати зі зразком. Цей недолік вдається досить успішно коригувати за відповідних педагогічних умов хоча вони не можуть об'єктивно оцінити свою роботу та не бачать необхідності у виправленні помилок.

Недоліки інтелектуальної сфери, передусім, визначають особливості виконання школярами діяльності. Зіставлення результатів роботи зі зразком чи образом очікуваного результату діяльності, оперування результатом діяльності у процесі основних етапів його перетворення з урахуванням вимог створення його образу, основних характеристик потребують сформованих процесів уявлення, відчуття і сприймання, мислення, пам'яті, мовлення для осмислення та прийому інформації, та аналізування завдання. З іншого боку, на його психічний розвиток несформована діяльність учня позначається негативно,

На розвиток інтелектуальної та інших сфер психіки впливає формування в учнів з порушеннями інтелекту усвідомленої діяльності, усіх її структурних компонентів та є важливою умовою та основою проведення з ними корекційної роботи (дослідження О.П. Хохліної, В.Ю. Карвяліса, В.М. Синьова, Г.М. Мерсіянової, Б.І. Пінського, В.Г. Петрової та ін.). Без спеціальної організації з цією метою педагогічного процесу, позитивних зрушень у цьому напрямі не відбувається. При цьому слід враховувати необхідність та можливість формування у дитини з інтелектуальними порушеннями діяльності, повноти її характеристик.

1.3. Видатні учені і практики про роль трудового виховання

Трудове виховання – система виховних впливів, яка передбачає залучення дітей і юнацтва з метою їх загального розвитку до трудової діяльності. Конкретними історичними умовами визначається його місце в системі виховання і конкретний характер. Багатьма педагогічними шляхами здійснюється трудове виховання в сучасній українській школі: у позашкільній і позакласній роботі, на уроках трудового навчання, у процесі вивчення загальноосвітніх предметів, гуманітарного і природничо-математичних циклів, у процесі самообслуговування, в родині.

Виховання любові до праці - це, насамперед для В. Сухомлинського виховання в праці. вирішити ще багато задач, звичайно, допомагає вихователю одночасно ця робота. Підтримка любові до навчання, до знань; виховання любові до людей, до природи, до всього живого і прекрасного; розвиток схильностей; зміцнення колективізму; підготовка до вибору професії; виховання характеру, моральності, переконань – усі педагогічні цілі, скільки їх є, зливаються в один вузол, що цього разу називається праця [23, с.45].

Окремо трудового, окремо морального, окремо розумового, виховання немає. Духовне життя дитини - перед педагогом ціле. Перша і головна мета – прищепити дитині любов до праці.

Сухомлинський говорив, що для нього немає праці взагалі і немає фізичної праці взагалі, а є: праця індивідуальна – і колективна; праця навчальна – і продуктивна; праця в майстерні – і праця у полі; праця оплачувана – і безкоштовна; праця короткочасна – і довготривала; праця ручна – і механізована. [23, с.33].

Всі ці види праці в їхній різноманітності, виявляється, потрібно використовувати для правильного трудового виховання.

Якщо буденна праця починається із мрії, з задуму і закінчується появою почуття задоволення і гордості – вона перестає бути нудною.

Праця завжди має дві сторони – створення матеріальних цінностей(суспільна)та схильності, інтерес, майстерність(особиста) Потрібно бачити обидві ці сторони одразу, підкреслює Сухомлинський, для оцінки педагогічної значимості праці [8; 9].

Стрижневою була рудова діяльність у системі виховання А.С. Макаренка. Лише за умови, якщо вона органічно пов'язана з фізичним, естетичним, моральним, політехнічним та іншими аспектами виховання, праця матиме виховне значення. У трудовому вихованні, на його думку, мають бути дві нерозривні сторони: по-перше, у процесі праці виховувати в учнів любов до неї; по-друге, формувати в них уміння і навички працювати. Коли праця має творчий характер, осмислена, посильна, колективна, результативна, педагогічно доцільна – вона буде мати виховний вплив.

Одним з педагогів, який велику увагу приділяв трудовому вихованню, був К.Д.Ушинський.

Невичерпне джерело виховання всебічно розвиненої особистості, вбачав К.Д. Ушинський у праці, підтримуючи народні традиції в царині виховання. Щоб захоплення працею уже в роки ранньої юності й отрочтва

стало однією з найважливіших якостей людини, щоб праця увійшла в в життя колективу, духовне життя особистості – в цьому ми вбачаємо виховну місію школи [13; 22].

Про поєднання навчання з продуктивною працею, важливість ознайомлення дітей з різними професіями багато писав К.Д. Ушинський та досить високо оцінював роль виховання, у формуванні особистості дитини, зокрема трудового.

Розумно організоване з'єднання виховної роботи з практичною трудовою діяльністю може здійснюватися тільки на основі успішного формування особистості. Велику перетворюючу силу, яка забезпечує прогресивний розвиток як кожної людини, так і суспільства в цілому бачили в праці представники педагогічної думки (Макаренко А.С., Ушинський К. Д. та ін) [23; 50].

Підготовка до праці, спрямована на досягнення відчуття рівноправності в суспільстві та соціального комфорту є одним з найважливіших аспектів комплексної реабілітації та соціальної адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями, Вона надає їм можливість разом з усіма членами суспільства жити повноцінним активним життям, сприяє поліпшенню їхнього морально–психологічного стану і забезпечує найбільш повну інтеграцію осіб з порушеннями інтелекту в суспільство[43; 44; 46].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Методика дослідження

Дослідження розвитку особистості з порушенням інтелекту засобами трудового навчання проводилося в жовтні 2020 році на базі Херсонської спеціальної загальноосвітньої школи №1 Херсонської міської ради.

В дослідженні взяли участь 8 учнів 8 класу, віком 14-16 років: Володимир В. (наслідки раннього органічного ураження ЦНС з легким когнітивним зниженням, СНМ, ускладнене стереотипіями; гідроцефалія), Світлана К. (порушення інтелектуального розвитку легкого ступеню; розлади особистості), Нікіта Л. (атиповий аутизм з когнітивним дефіцитом), Станіслав Л. (атиповий аутизм з когнітивним дефіцитом), Андрій С. (помірна розумова відсталість), Максим Ч. (ранній дитячий аутизм), Євген Ш. (наслідки раннього органічного ураження ЦНС; СНМ), Олександр К. (легка розумова відсталість; міопія середнього ступеня обох очей).

З метою діагностики розвитку особистості з порушенням інтелектуального розвитку використовувались наступні методики:

Вивчення ціннісних орієнтацій учнів з інтелектуальними порушеннями. Вивчення ціннісних орієнтацій учнів з інтелектуальними порушеннями визначалося за допомогою опитування учнів (адаптована методика «Ціннісні орієнтації» автора Мілтона Рокича). Спочатку дітям потрібно було визначити найголовніші для себе матеріальні, духовні та соціальні потреби. В обстеженні були присутні питання суспільно-економічного виховання дітей з інтелектуальними порушеннями, які пов'язані тісно з трудовим вихованням.

Дослідження ціннісних орієнтацій та мотивації випускників спеціальної школи визначалися за допомогою розроблених нами запитань: Про яку професію ти мрієш, хотів би (хотіла б) більше дізнатися, прочитати?, Яким чином ти дізнався (дізналася) про цю професію?, Як вважаєш, чи відповідаєш ти вимогам обраної професії?, Що тобі подобається та, що не подобається на уроках трудового навчання?, Перелічи вимоги, які ставить до знань та вмінь людини обрана тобою професія. Якими рисами характеру, психологічними властивостями повинен володіти фахівець з цієї професії? і т.ін.

Учні називали професії своєї мрії, намагалися визначити риси характеру фахівця з цієї професії та вимоги, які ставить до знань та вмінь людини обрана ними професія.

Визначення загальних професійних здібностей. Професійні здібності учнів обраному профілю трудового навчання визначились за допомогою експрес-теста, розробленого для вчителя трудового навчання. Вивчення здібностей учнів проводилось за допомогою шести запитань:

1. Результативність діяльності підкріплена стійким позитивним емоційним задоволенням
2. Широта перенесення вмінь, навичок на інші аналогічні практичні чи життєві ситуації, які сформувалися у процесі діяльності
3. Мотивація, прагнення до даної діяльності, іноді всупереч обставинам
4. Характеристика темпу опанування знаннями, вміннями з відповідної діяльності
5. Енергетична економність виконання завдання
6. Індивідуальна своєрідність виконання діяльності (пошук власного способу виконання завдання)

Розібравши шість запропонованих завдань, учитель надавав характеристику кожному учневі. Отриманні відповіді склалися в балах:

достатній рівень загальних здібностей відповідає інтервалу від 12 до 9 балів, середній - 8-5 балів; початковий 4-0 балів.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Дослідження ціннісних орієнтацій учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Вивчення ціннісних орієнтацій учнів з інтелектуальними порушеннями дало такі результати. Серед учнів 8 класу спеціальної школи №1 найголовнішими матеріальними потребами виявилися потреба в одязі, взутті - для 50% респондентів, потреба в побутовій техніці – для 37,5% потреба в їжі (харчуванні) – для 37,5%, потреба в пристойному житлі – 37,5%, потреба в красивих меблях – 12,5%, потреба в авто – 12,5%, потреба в дорогих прикрасах – для 12,5% опитаних учнів (див.рис. 2.1.)

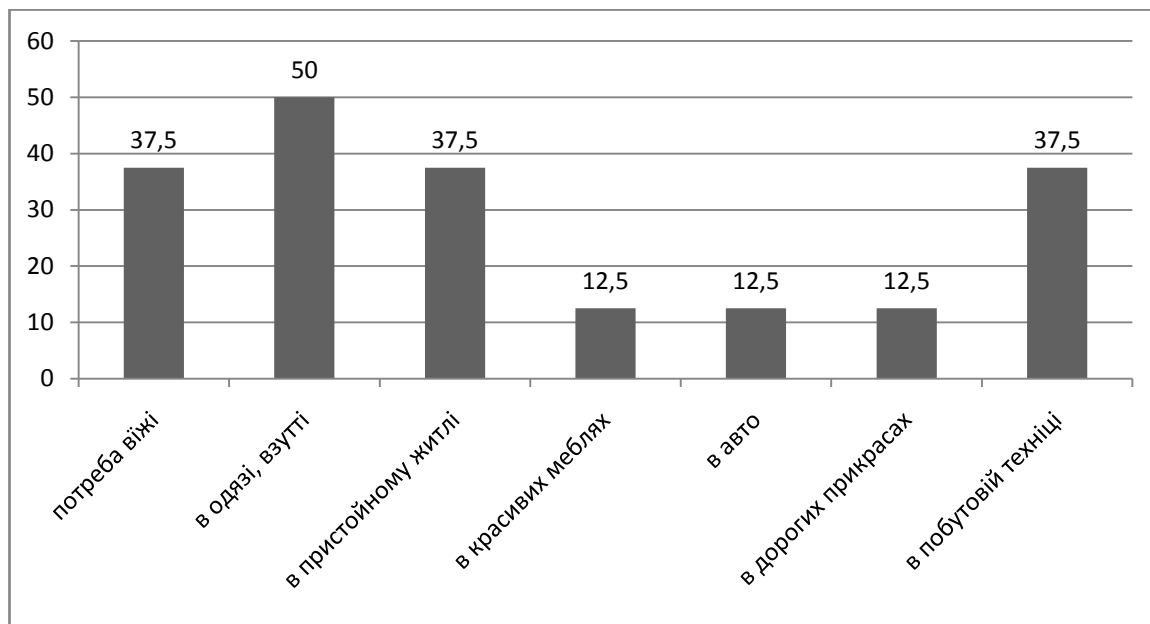

Рис. 2.1. – Стан матеріальних потреб в учнів спеціальної школи (в %)

Серед духовних потреб головними є потреби в нових знаннях, корисній інформації – для 37,5%, також для 37,5% - важливе відвідування театру, виставок, слухання цікавих розповідей по радіо; потреба в розвагах

(дискотеки, кафе, ресторан, поїздки) – для 12,5%; потреба допомагати літнім людям, близьким - для 12,5 %, потреба в читанні книжок виявилася не актуальною для школярів з розумовими порушеннями (див.рис 2.2.).

Лідером серед соціальних потреб є потреби у самоствердженні в колективі однолітків – для 37,5%, потреба в спілкуванні з однолітками, друзями, ін. людьми – для 37,5%, 25% опитаних займає потреба в соціальному захисті (див.рис 2.3.)

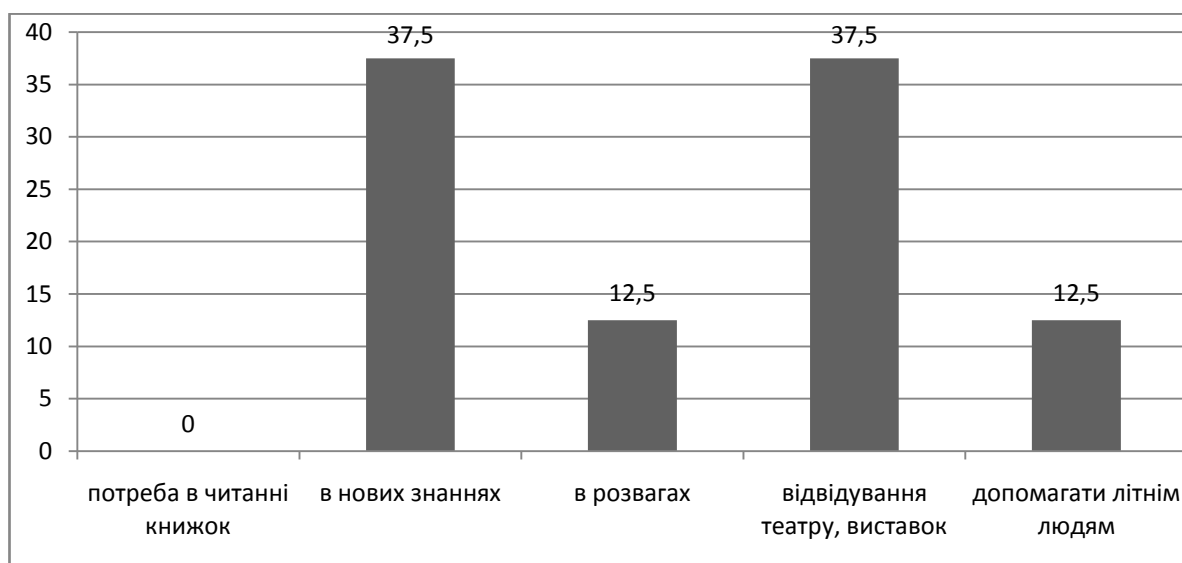

Рис. 2.2. – Стан духовних потреб в учнів спеціальної школи (в %)

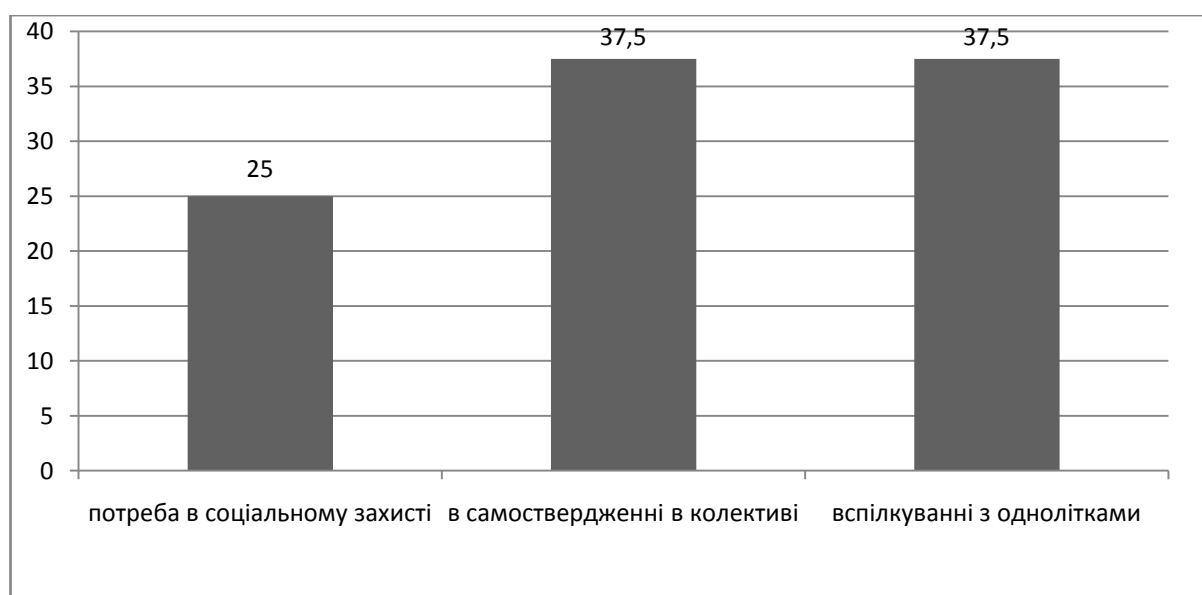

Рис. 2.3. – Стан соціальних потреб в учнів спеціальної школи (в %)

В обстеженні нас цікавили також питання суспільно-економічного виховання розумово відсталих дітей, які пов'язані тісно з трудовим вихованням. 75% дітей відмітили, що батьки обговорюють з ними сімейні доходи та витрати, а з 25% не обговорюють. 37,5% дітей задоволені економічними доходами своєї сім'ї, 62,5% дітей - не задоволені. 25% опитаних вважають, що треба задовольняти всі свої потреби, не зважаючи на нестачу коштів, 50% вирішили, що треба визначити найважливіші потреби і задовольнити лише їх, 25% не знають чи слід прагнути задовольнити всі свої потреби.

Далі зупинимось на дослідженні ціннісних орієнтацій та мотивації випускників спеціальної школи.

Ціннісні орієнтації учнів визначалися нами за допомогою запитання «Що ти цінуєш понад усе?» та запропонованих варіантів відповіді, серед яких треба було визначити найважливішу, потім найважливішу серед тих, що залишились і т.д.:

- а) матеріальне забезпечення, гроші, багатство, безтурботне життя;
- б) бути справжнім майстром своєї справи;
- в) здоров'я;
- д) достаток і спокій у сім'ї;
- ж) цікава робота;
- д) надійні друзі.

Критеріями оцінки (надання переваги) учнем тієї чи іншої цінності слугували такі показники: цінності, якій респондент надавав першочергову перевагу, присвоювався 1 бал; цінності, яку обстежений ставив на друге місце, присвоювалось 2 бали; для третього місця – 3 бали, четвертого – 4 бали, п'яте і шосте місця оцінювались у 5 балів.

Проведений нами кількісний аналіз отриманих даних продемонстрував такі результати: на перше місце, як цінність, обстежені учні поставили власне здоров'я; на друге місце ними була поставлена

«цікава робота», на третє – «надійні друзі» та «достаток і спокій у сім'ї». Неактуальними виявилися для учнів спеціальної школи такі цінності, як володіння професійними здібностями – «авторитет справжнього майстра своєї справи» і «гроші, багатство і безтурботне життя». Причиною недостатньої актуальності професійних знань, умінь серед учнів, можливо, є професійна невизначеність, аморфність власного професійно-трудового майбутнього навіть у випускному класі школи, недоліки профорієнтаційної роботи в школі тощо. В той же час акцент, зроблений обстеженими учнями на власному здоров'ї, як важливій цінності, свідчить про можливі соматичні чи психічні проблеми, з якими зустрічається контингент спеціальної школи, і, ймовірно, не може їх вирішити.

Вибір «цікавої роботи», як цінності, зроблений учнями – це хороший вибір в аспекті трудового виховання, але загальновідомо, що будь-яка трудова діяльність може бути не обов'язково цікавою. Порівнюючи даний вибір з тим, що «бути майстром своєї справи» – такого завдання учні не поставили перед собою, свідчить про поверховість їхнього вибору роботи, професії як цінності.

Вибір учнями «надійних друзів», як цінності, вказує на розуміння ними значення комунікації в житті людини, на потребу в житті мати надійних друзів, які зможуть допомогти чи порадити.

Неактуальним виявився для них і такий ціннісний вибір як багатство, гроші, безтурботне життя. З точки зору морального і трудового виховання це – позитивний результат виховання обстежених учнів. Вказаний вибір також опосередковано вказує на низький соціально-економічний стан в сім'ях зазначених вихованців, тому обстежені учні «достаток і спокій у сім'ї» обрали як значущу цінність (третє місце серед запропонованих цінностей).

Визначення загальнотрудових здібностей. Визначення загальних професійних здібностей відбувалося за допомогою учителя, який надавав характеристику кожному учневі. Отриманні відповіді відповідали таким

ав Л.																		
Андрій С.		+			+				+					+			+	
Максим Ч.			+			+				+				+			+	
Евген Ш.			+			+				+				+			+	
Підсумок в %	0	50	50	0	62,5	37,5	0	25	75	0	25	75	0	25	75	0	25	75

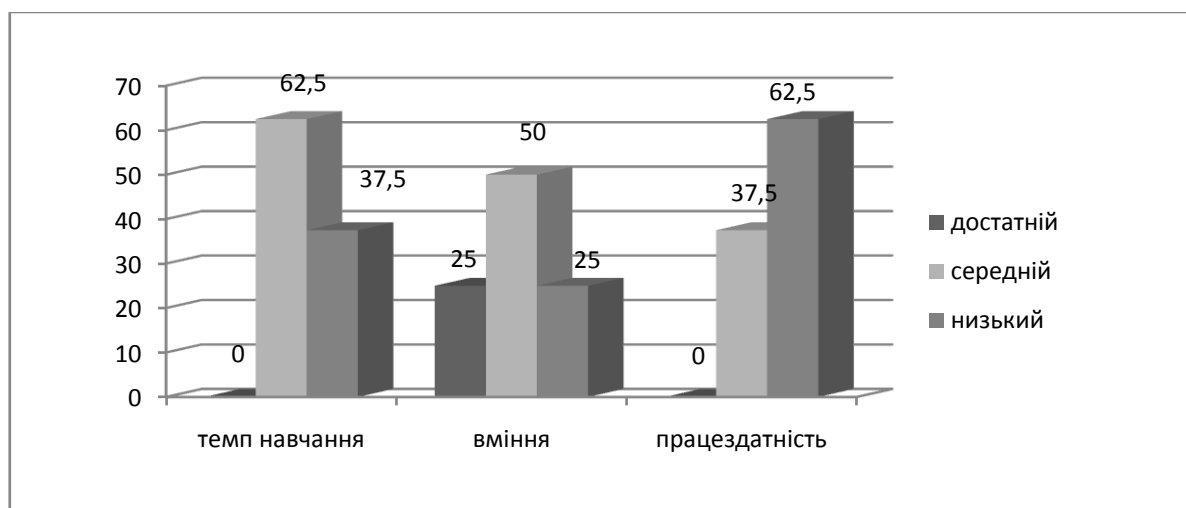
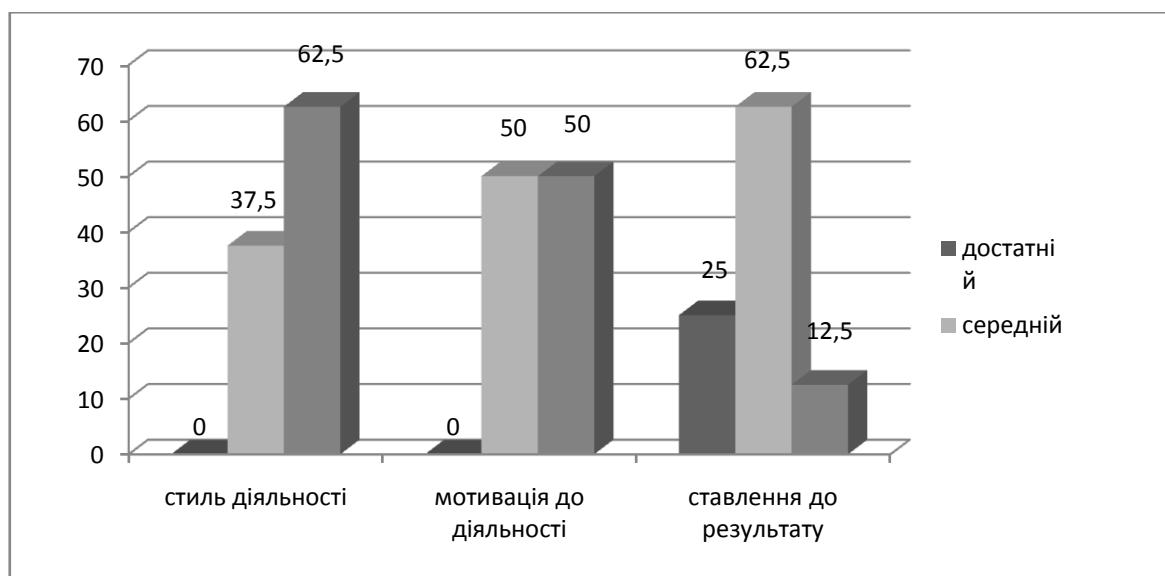

Рис. 2.4. – Графік розподілу учнів згідно сформованих показників трудових здібностей (в %)

Характеристика результативності діяльності, підкріплена стійким позитивним емоційним задоволенням від її виконання: завжди отримують задоволення від виконаної трудової діяльності - 25% дітей, періодично отримують задоволення від виконаної діяльності – 62,5% учнів, задоволення від виконаної діяльності за визначеним профілем не отримують – 12,5% респондентів (див. продовж. рис 2.4.)

продовження Рис. 2.4.– Графік розподілу учнів згідно сформованих показників трудових здібностей (в %).

Отже, в другому розділі нами представлено результати констатувального експериментального дослідження, здійснено їх кількісний та якісний аналіз. В наступному розділі представлено результати формувального експериментального дослідження.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

3.1. Форми та методи розвитку особистості учня спеціальної школи

В методиці виховної роботи виділяють такі методи розвитку особистості дитини з порушенням інтелектуального розвитку: словесні, практичні та наочні. Використання практичних методів вчені і методисти пропонують поєднувати під час занять з елементами гри. Важливою умовою таких занять є залучення всіх учнів класу до гри, зрозумілість, чіткість правил, дидактична спрямованість ігрового заходу на розвиток і корекцію психічних та особистісних якостей і властивостей школярів. Зокрема, ігри на розвиток елементів мислення, уваги, психомоторики, на сенсорне виховання, розвиток мовлення; ігри змагально-рухливі, настільні, жартівливі, драматизації, ігри-подорожі, ігри на вправляння виконання простих і складних рухів, пов'язаних із роботою в майстерні. Користуються популярністю пізнавальні екскурсії, класні години. Періодично учнівські бригади лагодять шкільні меблі, попереджають їх псування. Створюються також бригади школярів з метою ремонту в школі стін. Таким чином учні привчаються слідкувати не лише за порядком в класах, коридорах школи, але й починають наслідки необережного поводження учнів один до: штовхання, стукання по стінах. Важливою є роль шкільного психолога щодо гуртування в класах дружнього колективу, взаємодопомоги. Цьому сприяє розігрування ситуацій із життя школярів.

Серед усних методів та форм роботи є як загальновідомі: такі як розповідь, бесіда, пояснення, так і вузького призначення: колективні читання, відгадування за характером звучання яким інструментом

працюють, розгадування ребусів, загадок, обговорення подій тощо. Добре себе зарекомендували тематичні вечори: запитань і відповідей з різними фахівцями школи, зустрічі з випускниками школи, з батьками дітей з порушенням інтелекту.

Педагогіка для здійснення морального виховання школярів рекомендує такі групи методів:

1. Методи формування моральної свідомості.
2. Методи формування суспільних норм поведінки.

До першої групи належать оповідання або пояснення на етичну(тобто пов'язану з моральним поведінкою) тему; лекція на етичну тему; етична бесіда; диспут на етичну тему; самостійна робота учнів з книгою.

В спеціальній школі з цієї групи методів застосовують розповідь (пояснення) і бесіду. У старших класах, крім того, використовують самостійну роботу школярів з книжкою. Учні спеціальної школи найбільш ефективно засвоюють моральні поняття під час добре продуманою, заздалегідь і вміло організованої бесіди.

Друга група включає: привчання; вправа; приклад як метод виховання; заохочення і покарання.

Всі перераховані методи другої групи застосовуються в спеціальній школі.

Знайомство учнів з моральними поняттями відбувається не тільки на заняттях, але і при навчанні з загальноосвітніх предметів (перш за все на уроках історії та літературного читання), а також у позакласній роботі. Однак трудове навчання у силу своєї практичної спрямованості містить найбільші можливості у моральному вихованні учнів спеціальної школи.

Етичні бесіди. Проведення етичних бесід планується заздалегідь. До таких бесід учитель готується спеціально. Їх теми і основні питання він відображає у своїх поурочних планах. Однак нерідко бесіди виникають у зв'язку з яким-небудь конкретним випадком. Це можуть бути позитивні

або негативні моральні вчинки учня даної групи або іншого класу, відомі школярам приклади з життя колективу базового підприємства. Уміло відібраний матеріал, позитивні і негативні приклади ставлення до праці, до товаришів по навчанню і роботі роблять етичну бесіду ефективною з виховної точки зору.

Будь-яка етична бесіда повинна бути емоційною. Наприклад, припускаючи провести бесіду про працьовитість і відповідальність, вчитель використовує випадок, коли один з учнів допустив невинуватий брак при виготовленні виробу, сам виявив помилку і в подальшій роботі браку не допускав. В даному випадку вчитель вирішує відзначити позитивну сторону роботи цього учня проводить коротку бесіду з емоційним підйомом, характеризує дії учня як прояв самостійності, сили волі в подоланні труднощів у роботі.

Іноді в бесіду вчитель може включати пояснення змісту таких моральних понять, як громадський обов'язок, повага до колег по роботі, чесність, відповідальність, принциповість.

Пояснення змісту моральних понять особливо необхідно в тих навчально-трудовах групах, де є часті випадки неправильного чи примітивного їх тлумачення.

Засвоєнь змісту тих чи інших моральних понять ще не визначає характер вчинків учнів. Вихованість школяра багато в чому залежить від того, як у нього сформовані моральні якості (ідейність, почуття обов'язку, доброзичливість та ін). Однак роль усвідомлення учнями моральних понять не можна не враховувати, так як, привчаючи школярів до виконання незрозумілих для них норм і правил поведінки, завдання виховання можна вирішити лише формально.

У молодших класах знання про норми поведінки і дисципліни праці засвоюються як ряд окремих правил, кожне з яких учні не тільки запам'ятовують, але і можуть пояснити на доступному їм рівні.

У старших класах дається більш повне поняття про виробничі дисципліни. Учитель розповідає про те, як впливає стан трудової дисципліни на продуктивність роботи підприємства, цеху, дільниці, окремого робітника, а також на стан економіки країни в цілому і на життєвий рівень трудящих нашої країни. Він наводить конкретні приклади з життя підприємства і роботи випускників школи. Учні дізнаються, що дисципліна праці - це дисципліна товариства, взаємної поваги і довіри, що вона заснована на усвідомленні необхідності виконання встановлених правил.

Етична бесіда не повинна діяти гнітюче на школярів. Важливі результати бесіди - піднесений настрій, прагнення учнів групи краще працювати, бути уважнішими один до одного.

Виховні методи і прийоми, які застосовує вчитель праці, більш дієві, якщо він спирається на колективну думку учнів. Колективна думка формується насамперед під впливом ставлення учнів до даного виду трудової підготовки. Воно багато в чому залежить від організації трудового навчання і від взаємовідносин, що склалися між учнями групи.

Виховання прикладом. Моральне виховання на позитивних прикладах поведінки — один з найбільш конкретних і переконливих методів виховної роботи в умовах спеціальної школи. Цей метод ґрунтується на схильності дітей до наслідування. У шкільних умовах учні молодших класів наслідують своїх однокласників, старшокласники - вчителів та інших працівників школи. На формування поведінки школярів впливають вчинки героїв відомих їм кінофільмів і літературних творів.

У навчально-трудої групі, як і в класі, встановлюється система особистих взаємин учнів. У цій системі окремі школярі користуються різними авторитетом. Прикладом для наслідування зазвичай служать учні, які користуються найбільшим авторитетом. Тому, використовуючи метод прикладу в моральному вихованні, вчителю перш за все необхідно організувати поведінку тих школярів, які впливають на своїх

однокласників. Зазвичай це учні, для яких характерні товариськість, самостійність, врівноважений характер, фізична сила (для хлопчиків), акуратність в охайність (для дівчаток), хороші трудові вміння і навички.

Спеціальні дослідження показують, що такі особистісні характеристики, як низька успішність з загальноосвітніх предметів і недисциплінованість, не знижують оцінки популярних учнів у решти членів групи. Іноді в число авторитетних входять учні, для яких характерні підвищена дратівливість, упертість, нетерпимість до критики. Звідси можливі випадки, коли користується великим авторитетом у однолітків учень служить негативним прикладом у вихованні школярів. З метою організації поведінки таких учнів застосовують ряд способів, які засновані на формуванні почуття відповідальності і інтересу до певного виду діяльності.

Метод привчання. У розвитку в учнів позитивних навичок і звичок суспільної поведінки основну роль відіграє метод привчання. Формування моральних понять у школярів спирається на усвідомлення суспільного змісту принципів моралі. Отже, обґрунтування правил, на яких будується моральна поведінка, повинне бути зрозуміле учнями. В той же час більш складні соціальні поняття і відносини часто стають доступними для школярів лише наприкінці навчання. Те, що учні не здатні засвоїти деякі моральні поняття, не означає, що виховна робота в цей період не повинна бути спрямована на формування позитивних якостей особистості, які відповідають цим поняттям.

Виховання методом привчання найбільш результативно в тих школах, де колективом вчителів і вихователів встановлені єдині вимоги до навчально-виховної роботи, що охоплюють різні сторони діяльності працівників школи та учнів як під час уроків, так і в позаурочний час.

Успішність використання методу привчання багато в чому залежить від стану контролю за дотриманням встановленого порядку і вимог до поведінки учнів. Контроль, здійснюваний учителем і відповідальними

учнями, у всіх випадках повинен бути доброзичливим. Він не зводиться до одних лише зауважень і навіюванням за вид порушення. Слід обов'язково зазначати правильне і добросовісне виконання правил поведінки.

Метод привчання використовується не тільки в моральному, але й в естетичному вихованні, тобто у формуванні в школярів уміння бачити красу у навколишніх предметах, явищах і відносинах людей. На естетичне виховання учнів впливає оформлення інтер'єру майстерні, стан устаткування, якість інструменту наочних посібників, технічні вимоги до виконаних виробів, зміст встановлених правил поведінки. Уміння тримати в порядку своє робоче місце, бути акуратним, чуйним, ввічливим і уважним - це не тільки морального, а й естетичного виховання.

3.2. Педагогічні умови розвитку особисті дитини з порушеннями інтелекту

Формувальний етап дослідження розвитку особистості з порушенням інтелекту засобами трудового навчання проводився в жовтні 2021 року на базі Херсонської спеціальної загальноосвітньої школи №1 Херсонської міської ради.

В дослідженні взяли участь 8 з 11 учнів 9 класу, віком 15-17 років:

Аналіз проведеного нами дослідження показав певні упущення в у навчально-виховному процесі щодо формування особистості учнів з порушенням інтелектуального розвитку. Такими напрямками роботи були виділені - трудове, моральне, профорієнтаційне, фізичне, естетичне, економічне виховання. Особливістю їх має бути єдність у застосування в старших класах. З цією метою в учнів необхідно формувати загальну культуру праці, навчити їх виготовляти вироби, які були б зручними, надійними для використання, економічно обгрунтованими. Пояснити, що будь-яке трудове завдання має не тільки матеріальне, виробниче, а й естетичне значення, пов'язане з формуванням почуття прекрасного,

потребує економного використання матеріалів, щоб виріб був і економічним, і красивим. Але економічному вихованню на уроках не приділяється належної уваги.

Важливим моментом в трудовому навчанні є спілкування, воно проявляється в умінні працювати в колективі, зважати на інтереси його членів колективу, узгоджувати їх з власними інтересами, надавати допомогу один одному, уміння керувати собою в процесі праці.

Навчальний процес в спеціальній школі вимагає тісного зв'язку трудового навчання із загальноосвітніми навчальними предметами. Наприклад, вміння планувати свою діяльність, працювати з технологічною картою, кресленнями, ескізами, викройками, навички обчислювати периметр, площу фігур, виконувати побудови, робити розрахунки – все це відбувається за рахунок використання міжпредметних зв'язків уроків трудового навчання з уроками математики, соціально побутового орієнтування тощо.

Моральне виховання має бути спрямованим за різними напрямками: Я-цінність, ми-цінність, природа, предметний світ. В Я-образі учні надають перевагу Я-фізичному, вчителі надають перевагу в корекційній роботі Я-психічному, менше уваги надається у виховному процесі школи формуванню ціннісних орієнтацій, духовних потреб.

Серед цінностей, які були представлені учням-випускникам на вибір, було таке як «бути майстром своєї праці» виявилася для них не актуальною, тобто на останньому місці. Причиною недостатньої актуальності планування свого майбутнього професійного шляху, цінності професійних знань, умінь серед учнів, можливо, є професійна невизначеність, недоліки профорієнтаційної роботи в школі. На перше місце учні поставили власне здоров'я, свідчить про можливі соматичні чи психічні проблеми, з якими зустрічається контингент спеціальної школи, і, ймовірно, не може їх вирішити.

Нагадаємо, що нами було виявлено, що в учнів 8 класу лише 12,5% респондентів правильно вважають, що ходити до школи треба для того, щоб навчитися самостійно здобувати знання, інформацію, потрібні для життєдіяльності та професійної діяльності у подальшому житті, самостійно навчатися, здобувати знання. Переважна більшість обстежених (75%) вважають, що ходити до школи слід для того, щоб отримати атестат про освіту, тому, що це – обов'язок кожної молодої людини.

Отримані результати вказують на те, що в учнів спеціальної школи переважає зовнішня мотивація: вона будується на вказівках або примусах з боку батьків, учителів, вихователів, а внутрішня мотивація – потреба, переконаність у необхідності отримання певних знань, умінь не є виключенням серед учнів спеціальної школи

Обстеження нами загальних професійних здібностей показало, що серед них, на переконання вчителів трудового навчання, переважають середні показники: темпу навчання, вміння переносити знання та вміння в нові умови, мотивованості щодо уроків трудового навчання, ставлення до результату трудової діяльності. Але рівень працездатності та вміння обирати індивідуальний стиль діяльності за оцінкою вчителя знаходяться в учнів на низькому рівні сформованості. Отже, через низьку працездатність учнів, вони потребують постійного контролю за правильністю виконання операцій, дій з боку вчителя. Їм важко самостійно корегувати свою діяльність навіть на етапі закріплення здобутих знань та вмінь. Під час виконання певної роботи їм властива швидка втомлюваність, що також потребує вироблення правильного розподілу зусиль, індивідуального чергування роботи і відпочинку.

Згідно опитування два учні в класі мріють про професію мультиплікатора кондитера, один учень в класі хоче стати майстром з ремонту побутової техніки, інший - поліцейським, решта учнів – водіями та поварами. 75% опитаних учнів класу дізналися про цю професію під час спілкування з рідними, близькими людьми та 25% - з книжок, телебачення,

інтернету, об'яв. На уроках від учителя - 0%. Це свідчить про недоліки профорієнтаційної роботи вчителів у спеціальній школі.

Основним завданням спеціальних шкіл, в яких навчаються учні з порушенням інтелекту, вважається - підготовка вихованця до самостійної трудової, професійної діяльності. Вирішення зазначеного завдання забезпечує передумови щодо успішної життєвої (зокрема, і професійно-трудова) адаптації випускників цих шкіл. Основою для вирішення цього завдання є опанування учнями відповідним обсягом компетентностей, визначених навчальними програмами.

Окрім того, важливим завданням цих шкіл для дітей з порушенням інтелекту є підготовка їх до самостійної професійної діяльності, яка формується в системі трудової підготовки, що включає не лише уроки трудового навчання, а і роботу в гуртках, щоденну працю, виконання разових обов'язків: чергування в класі, по школі, в їдальні тощо. Використання зв'язку уроків із повсякденною діяльністю, зв'язок отриманих знань з регулярним їх використанням у своїй життєдіяльності сприяють кращій мотивації учнів до навчання.

Аналіз працевлаштування випускників попередніх років показує, що більшість із них після закінчення професійно-технічних училищ не можуть знайти місце для працевлаштування. Це пов'язано не лише з високою конкуренцією на ринку праці, але й з інтеграційними процесами на міжнародних ринках праці: молодь знаходить роботодавців в європейських країнах. А, отже зростають вимоги до знання інших мов. Даний аспект в дітей з порушенням інтелектуального розвитку є нерозвинений, оскільки таких навчальних дисциплін в спеціальній школі не викладають. Тобто зміни в суспільстві обумовлюють необхідність формувати в сучасній молоді такі якості як мобільність, комунікабельність, вміння працювати в команді, здатність замінити робітника на час його відсутності.

Зазначене вище посилює вимоги до результатів навчання сучасних випускників спеціальної школи. Зокрема, їх упровадженню сприятиме реалізація Концепції нової української школи, типових освітніх програм, які спрямовані на формування компетентностей, включаючи технологічну, соціальну, інформатичну тощо. У зв'язку з зазначеним постає завдання тісно пов'язувати навчання з виробництвом. Особливо це стосується такої навчальної дисципліни як трудове навчання. Потенціал цієї дисципліни щодо розвитку і корекції особистості дитини з порушенням розумового розвитку є надзвичайно великим. Тому в старших класах спеціальної школи цій дисципліні в навчальному плані школи відведено більше годин, ніж до інших.

Структура особистості – складне утворення, що включає в себе риси характеру, ціннісні орієнтації, здібності, інтелект, темперамент. Формування цих складових відбувається своєрідно, про що свідчать дослідження спеціальних психологів, психофізіологів, корекційних педагогів, медичних фахівців. Це визначається структурою порушень в конкретної дитини. У зв'язку з зазначеним соціалізація осіб з порушенням інтелекту відбувається з певними особливостями. Процес соціалізації цих дітей ускладнюється вже на першому її етапі – адаптації до нових умов, з якими зустрічається учень.

Соціальна адаптація розглядається психологією як здатність особистості активно пристосовуватись до мінливих умов оточуючого середовища. Цей процес відбувається на основі сформованих в людини вмінь, навичок, цінностей, компетентностей, способів поведінки тощо. Взаємодія двох структур – особистісної та оточуючого середовища забезпечують успішність чи порушення складових соціалізації – насамперед, адаптації, інтеграції, індивідуалізації, трудової адаптації. Оскільки діти та підлітки з обмеженими пізнавальними порушеннями відчують значні труднощі самостійно виділяти, усвідомлювати та оволодівати соціальними компетентностями, що забезпечують складові

соціальних структур, які дозволяють комфортно існувати в соціальному середовищі. Разом із тим, як зазначають такі вчені-дефектологи як В.І.Бондар, О.П.Хохліна, К.М.Турчинська та ін., що діти з порушенням інтелекту розвиваються за тими самими закономірностями, що і особистості з нормативним розвитком. Тому важливо мати регулярний контакт вчителів-дефектологів із випускниками школи, консультувати їх, здійснювати психологічну та соціальну підтримку з метою успішного входження їх у соціум.

Корекційною психопедагогікою процес соціальної адаптації школярів з обмеженими пізнавальними можливостями, зокрема, побутова і професійно-трудова розглядається в аспекті корекційно-виховної та корекційно-навчальної діяльності, консультативно-діагностичної роботи вчителів-дефектологів, психологів та соціальних педагогів. Численними дослідженнями доведено, що зазначений процес Практика спеціального навчання і виховання та наявні дослідження свідчать, що процес соціалізації, формування емоційно-вольової, пізнавальної сфери, соціально-побутових навичок відбувається повільно як у дітей, так і підлітків з обмеженими пізнавальними можливостями. Зокрема, в дослідженні ученої-дефектолога А.М.Висоцької проілюстровано труднощі, з якими зіштовхуються випускники спеціальних шкіл для дітей з порушенням інтелектуального розвитку: випускники не володіють навичками складання документів, які подаються робітником при прийомі на роботу, правилами оформлення, місцем, де відбувається реєстрація непрацевлаштованих осіб. Аналогічні труднощі мають випускники щодо співпраці в трудовому колективі: вони соромляться підійти з запитанням щодо розкладу роботи, де прочитати функціональні обов'язки тощо. Вченою наголошується на необхідності вчасної, попереджувальної роботи на уроках в спеціальній школі, а саме: на уроках трудового навчання, соціально-трудового навчання, на уроках історії (в 9-10 класах), коли викладаються елементи суспільствознавства, під час виховних заходів із

залученням працевлаштованих випускників, батьків школярів і т.ін. Важливим аспектом цієї роботи має бути поступове привчання школярів до самостійної діяльності не лише під час занять із трудового навчання, а й на інших уроках.

До ключових завдань професійно-трудового навчання є підготовка школярів до самостійної трудової діяльності. Цьому сприяє надання учням системи технічних та технологічних знань, умінь та навичок, виконання під контролем вчителя елементарних і складних операцій, які слугують основою для опанування професійними навичками. Учні опановують знанням із матеріалознавства: відбувається ознайомлення властивостями матеріалів, з якими працюють старшокласники. Тобто учні оволодівають понятійним апаратом, що стосується конкретної спеціальності. Такий підхід готує школярів до кращого входження в освітній процес професійно-трудових училищ, які їх зацікавлять [28; 33; 35; 36].

Яким чином змінились ціннісні показники і загальнотрудові здібності в учнів, з кими проводилась корекційна навчальна і виховна робота вчителів-дефектологів і психолога школи, представлено на рис. 3.1-3.4 і табл. 3.1.

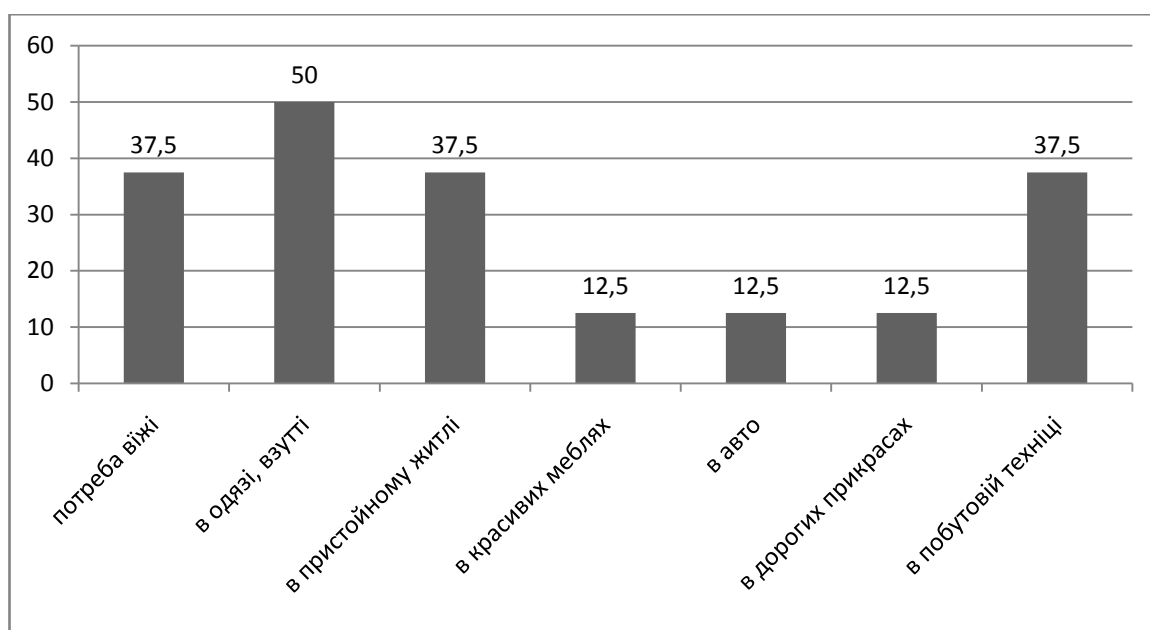

Рис. 3.1. – Стан матеріальних потреб в учнів спеціальної школи (в %)

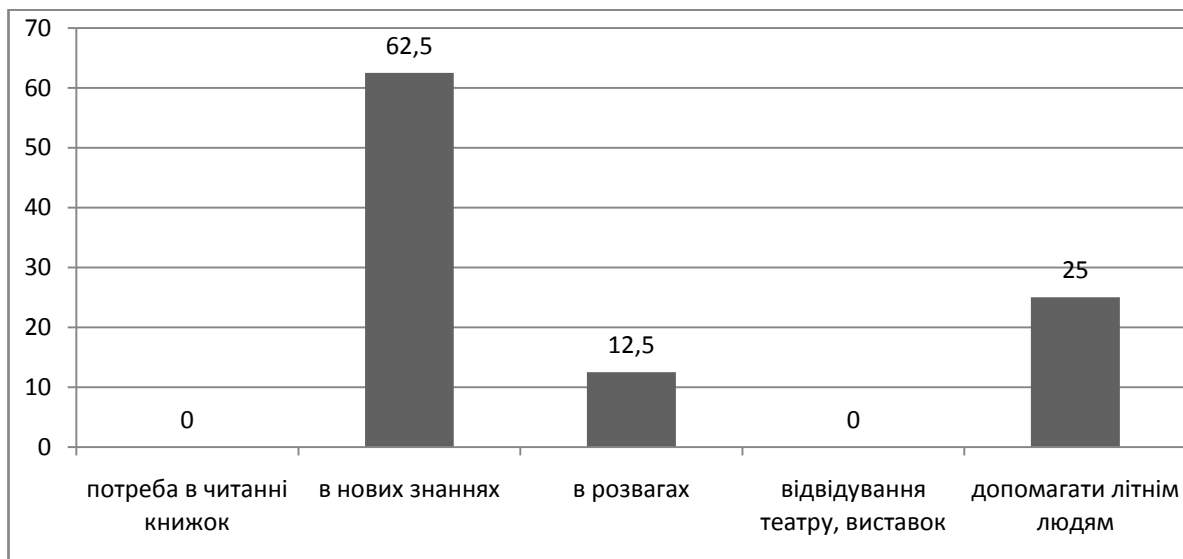

Рис. 3.2. – Стан духовних потреб в учнів спеціальної школи на формувальному етапі експериментального дослідження (в %)

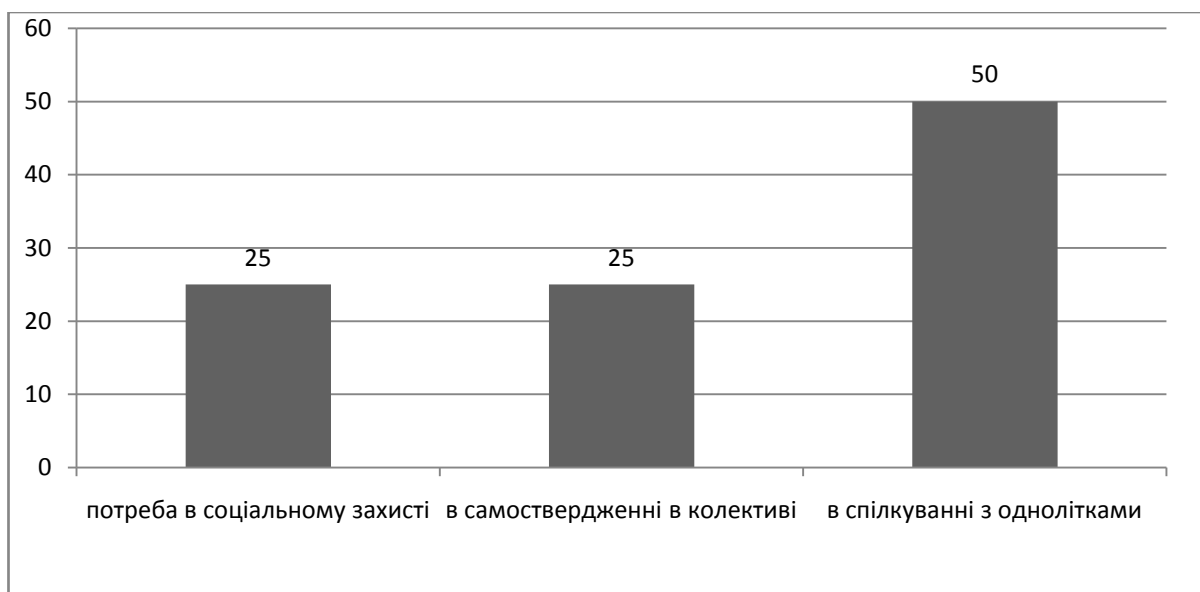

Рис. 3.3. – Стан соціальних потреб в учнів спеціальної школи на формувальному етапі експериментального дослідження (в %)

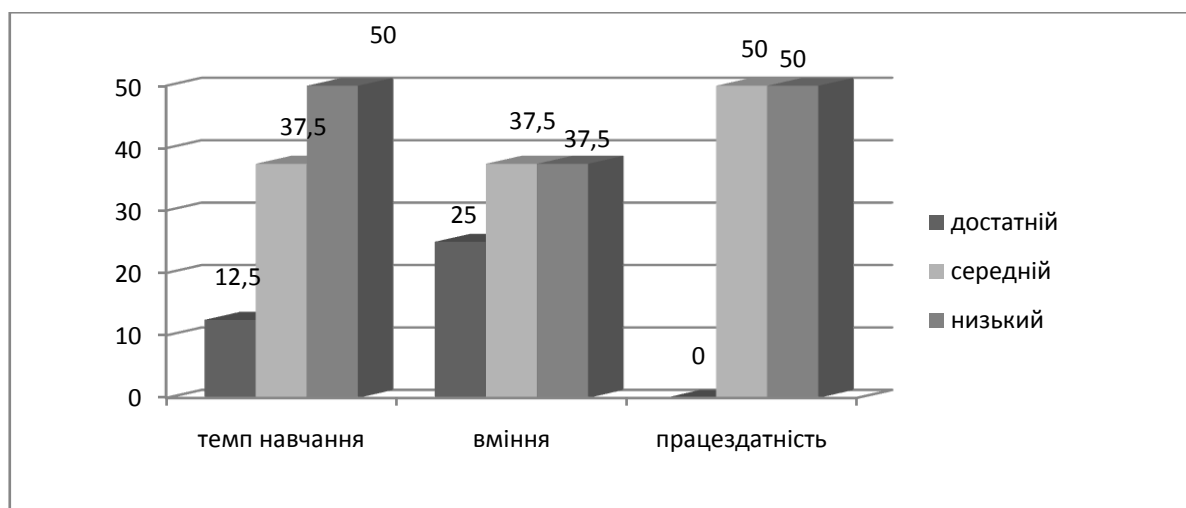
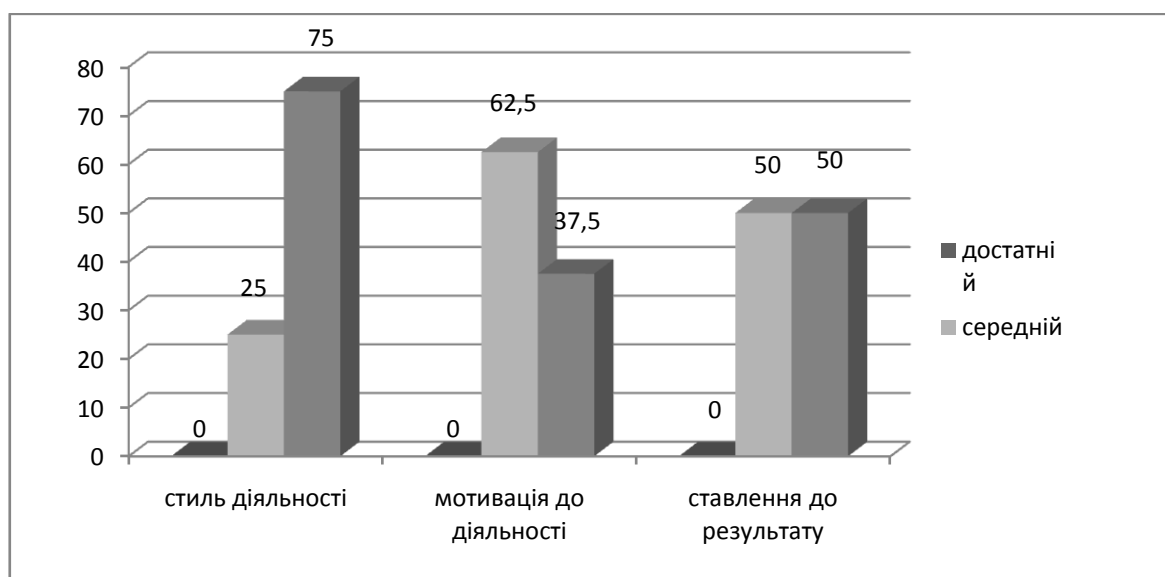

Рис. 3.4. – Графік розподілу учнів згідно сформованих показників загальнотрудових здібностей на формувальному етапі дослідження(в %)

продовження Рис. 3.4.– Графік розподілу учнів згідно сформованих показників загальнотрудових здібностей на формувальному етапі дослідження (в %)

Таблиця 3.1

**Розподіл учнів за сформованістю загальношкільних здібностей учнів
на формуальному етапі експериментального дослідження (в %)**

Прізвище	Темп навчання			Вміння переносити знання та вміння в нові умови.			Працевдатність			Прагнення до індивідуального стилю діяльності			Мотивація до діяльності			Ставлення до результату діяльності		
	д	с	н	д	с	н	д	с	н	д	с	н	д	с	н	д	с	н
Володимир В.			+		+				+			+			+			+
Олександр К.		+			+			+				+			+		+	
Світлана К.	+				+				+		+				+			+
Нікіта Л.			+			+			+			+		+				+
Станіслав Л.		+			+			+			+			+			+	
Андрій С.		+			+				+			+			+			+
Максим Ч.			+			+			+			+			+			+
Евген Ш.			+			+			+			+			+			+
Підсумок в %	12,5	37,5	50	25	37,5	37,5	0	50	50	0	25	75	0	62,5	37,5	0	50	50

В результаті моніторингу на етапі формувального експерименту, констатуємо такі зміни в рівнях сформованості показників загальношкільних здібностей: кількість учнів, які досягли достатнього рівня у темпі навчання збільшилася на 12,5 %, відповідно, середнього, зменшився на такий самий відсоток; кількість обстежених, що досягли достатнього рівня вміння переносити знання та вміння в нові умови зросла на 25%, відповідно зменшилась середнього рівня; працездатність покращили 25% учнів, піднявшись з середнього на достатній рівень; з низького рівня мотивації до діяльності на середній перейшли 37,5% школярів; ставлення до результатів трудової діяльності зросло на 37,5% на середньому рівні і відповідно зменшилася на низькому рівні.

Проведення з учнями старших класів позакласних виховних заходів таких як класна година, виставок виконаних робіт; участь у різноманітній гурткової діяльності, суспільно корисній праці, а саме: ремонт шкільного обладнання, майстрування нових меблів у майстерні значно посилюють навчальну мотивацію школярів, закріплюють, поглиблюють і розширюють технологічні знання, практичні вміння і навички, збагачують трудовий досвід, наповнюють новим змістом міжпредметні зв'язки: уроки соціально-трудового орієнтування з уроками трудового навчання, з уроками математики тощо. Практичний підхід до оволодіння теоретичними знаннями сприяє кращому формуванню в процесі навчальної діяльності таких цінностей: знання, праця, друзі, комунікація тощо. Такий підхід сприяє формуванню відповідального ставлення до результатів не лише власної праці, а і колективної, забезпечує розвиток індивідуальних загальних і професійних здібностей і рис характеру, що допоможуть їм успішно соціалізуватись.

Слід враховувати також психічний та пізнавальний розвиток кожного учня, дотримуватись поступового переходу від елементарної трудової дії до складної, від повільного темпу діяльності до

пришвидченого виконання завдання, від детальної інструкції з метою орієнтації в завданні до згорнутої інструкції; від здійснення контролю за однією ознакою до здійснення складних операцій.

Розглянуті засоби розвитку особистості учня з порушенням інтелекту на прикладі загальнотрудових здібностей та ціннісних орієнтацій дозволяє вчителям-дефектологам цілеспрямовано здійснювати діагностичну роботу, а її основі - планування корекційно-виховної та корекційно-навчальної діяльності зі старшокласниками спеціальної школи. Проведене дослідження демонструє на тісний зв'язок між початковою ланкою навчання (в молодших класах) і старшими класами: в молодших класах вчителями-дефектологами головним напрямком роботи має бути формування загальнотрудових здібностей і відповідних рис характеру, ставлення до трудової діяльності як цінності, що забезпечить у подальшому школяреві гідне життя. Формування професійно-трудових здібностей в учнів і відповідних рис характеру (згідно обраним профілем трудового навчання), цінностей забезпечить вихованцю спеціальної школи основу для оволодіння обраною робітничою професією, поглиблене вивчення якої здійснюється в професійно-технічних училищах.

Подальшими науковими розвідками в напрямку розвитку особистості випускників з порушенням інтелекту може стати дослідження і розвиток на цій основі рис характеру, які потрібні фахівцю для успішного оволодіння конкретною робітничою спеціальністю.

ВИСНОВКИ

1. Професійно-трудове навчання в спеціальній школі розглядається не тільки як засіб корекції порушень пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери учнів з інтелектуальними порушеннями, але і як важлива навчальна дисципліна, на уроках якої здійснюється формування трудової компетентності, важливими складовими якої вважаються трудові знання, вміння, навички, навчальна мотивація, загальнотрудова здібності тощо. Зазначене покладає на вчителя трудового навчання велику відповідальність за організацію трудової діяльності учнів, зміст, форми і методи виховання та підготовки їх до самостійної праці.

2. Для дослідження особистості нами були використані такі методики: адаптований варіант методики дослідження ціннісних орієнтацій (автор М. Рокич) і тест на визначення загальних трудових здібностей учня. Залежно від отриманих результатів обстежені школярі розподілялись за трьома рівнями сформованості: низьким, середнім і достатнім.

Тест на визначення загальних трудових здібностей школярів включав 6 основних показників: темп навчання, вміння переносити здобуті знання та вміння в нові умови, рівень працездатності, навчальну мотивацію, ставлення до результату навчальної діяльності і індивідуальний стиль діяльності. Оцінку сформованості вказаних показників у кожного учня надавав учитель трудового навчання.

3. Матеріали констатувального експериментального дослідження показали, що більшість учнів мають низький: в межах (75-37,5)% та середній (62,5-25)% рівні сформованості загальнотрудова здібностей. Краще сформованими виявились такі показники як вміння переносити знання, вміння, навички в нові умови і темп оволодіння навчальними вміннями та навичками. Значні труднощі в обстежених учнів виникли в процесі орієнтування в завданні, плануванні послідовності операцій та в

самооцінці результату праці.

4. Проведений формувальний етап експериментального дослідження продемонстрував ефективність визначених нами педагогічних умов, спрямованих на розвиток особистості учня з порушенням інтелекту в аспекті формування загально трудових здібностей і ціннісних орієнтацій. Зокрема, зросли показники ціннісних орієнтацій зорієнтовані на соціальну комунікацію, зокрема, спілкування з однолітками на 12,5%, потребу нових знань на 50% та прагнення допомагати своїм близьким та літнім людям - на 12,5%. Більшість позників загально трудових здібностей підвищилася: вміння переносити знання та вміння в нові умови - на 25% (достатній рівень), працездатність - на 25% (середній рівень), мотивація до трудової діяльності - на 50% (середній рівень), ставлення до результату власної діяльності – на 25% (середній рівень), темп навчання – на 12,5 (достатній рівень).

Залучення учнів до позакласної виховної (класні часи), гурткової, суспільно корисної продуктивної діяльності (ремонт шкільних меблів) сприяло формуванню навчальної мотивації, закріпленню, поглибленню і розширенню технологічних знань, практичних умінь і навичок, збагаченню трудового досвіду, використання міжпредметні зв'язків, зокрема, з уроками соціально-трудоого орієнтування сприяло формуванню ціннісних орієнтацій. А це, в свою чергу, формує відповідальне ставлення до трудового процесу, створює простір для розвитку індивідуальних здібностей. Враховуючи особливості психічного розвитку учнів, слід додержуватись поетапного переходу від елементарних трудових дій до складніших, від уповільненого темпу праці до більш прискореного виконання завдань, від орієнтації в завданні, виконанні контролю за однією ознакою до здійснення цих функцій при виконанні складнішої технологічної праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бтажнокова М.М. Программы и перспективы развития коррекционной помощи детям с интеллектуальной недостаточностью. Дефектология. 1994. №1 С.11
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М., 1993 235 с.
3. Выготский Л.С. Проблема умственной отсталости. Умственно отсталый ребёнок / Под ред. Выготского Л.С. и Данюшевского И.И. М.,1999. 154 с.
4. Вигожов, В. В. Практикум з трудового навчання: Учеб. посіб. / В.В. Вигожов. М., 1999. 156 с.
5. Власова Т.А., Певзнер М.С. Учителю о детях с отклонениями в развитии. – Изд. 2-е испр. и доп. М.,1973. 124 с.
6. Екжанова Е.А. Системный подход к разработке программы коррекционно – развивающего обучения детей с нарушением интеллекта. // Дефектология. 1999г. №6. С.25-29.
7. Дульнев Г.М. Коррекционная роль обучения во вспомогательной школе. М.: Педагогика, 1971. 198с.
8. Качнеев В.И. Методика формирования трудовых умений и навыков у учащихся 5-7 классов. К.:Радянська школа, 1989. 354 с.
9. Ковальова, Е.А. Трудове навчання в допоміжній школі. З досвіду роботи. М., 2007. 241 с.
10. Макаренко А.С. Проблемы школьного воспитания. Лекция четвертая. Трудовое воспитание в коллективе. // Пед.Соч.: Д 8-ми т. М.: Просвещение, 1984. С. 21.
11. Мирський, С.Л. Вивчення трудових можливостей учнів допоміжної школи // Дефектологія, 1997. № 3. С.17.
12. Мирский С.Л. Методика профессионально-трудового обучения во вспомогательной школе. М.: Педагогика, 1989. 412 с.

13. Мирський, С.Л. Індивідуальний підхід до учнів допоміжної школи в трудовому навчанні. М., 1990. 361 с.
14. Мирський, С.Л. Розвивальне навчання - головна умова підготовки учнів допоміжної школи з праці // Дефектологія. - 1999.- №6. С. 31.
15. Морозова, Н.Г. Формування пізнавальних інтересів у аномальних дітей. М., 1999. 214 с.
16. Немов, Р. С. Практична психологія. М., 2007. 621 с.
17. Носков Л.П. Коррекционное обучение как основа личностного развития аномальных дошкольников. М.: Педагогика, 1989. 423 с.
18. Пинский Б.И. Коррекционно – воспитательное значения труда для психического развития учащихся вспомогательной школы. М.: Педагогика , 1985. 351 с.
19. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника. М.: Просвещение, 1979. 463 с.
20. Петрова В.Г., Белякова И.В. Психология умственно отсталых школьников. М., 2004. 252 с.
21. Трудовое обучение во вспомогательной школе / Под ред. В.И. Бондаря. К.: Радянська школа, 1981.358 с.
22. Малер А.В., Цикото Г.В. Обучение, воспитание и трудовая подготовка детей с нарушением интеллекта. М., 1999. 325 с.
23. Максименко С.Д., Бондарь В.И., Бех И.Д. Психология формирования трудовых умений школьников. К.: Радянська школа, 1980. 365 с.
24. Основы специальной педагогики /Под.ред. И.Г. Еременко. К.: Рад.шк., 1986. – 260 с.
25. Пархоменко Н.Ф. Из опыта организации производственной практики и производственного труда учащихся вспомогательной школы // Урок как основная форма повышения эффективности учебно-воспитательного процесса: Тез.докл. / Под ред. И.Г. Еременко. – Луцк, 1987. С. 47-48.
26. Певзнер М.С. Дети – олигофрены. М., 2000. 562 с.

27. Переслени Л.И., Сагдулаев С.А. Об умственной работоспособности и ее нарушениях при разных формах олигофрении //Дефектология. 1975. № 3. С. 14-17.
28. Пинский Б.И. Психологические особенности деятельности умственно отсталых школьников. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1962. 60 с.
29. Пинский Б.И. Психология трудовой деятельности учащихся вспомогательной школы. – М.: Просвещение, 1969. 52 с.
30. Пинский Б.И. Формирование двигательных навыков учащихся вспомогательной школы. – М.: Педагогика, 1977. 128 с.
31. Побірченко Н.А. Формування особистісної готовності учнів загальноосвітньої школи до підприємницької діяльності: Монографія / Ін-т педагогіки АПН України. К.: Знання, 1999. 286 с.
32. Профессиограммы в школе: характеристики профессий и их использование. Минск: Нар.просвита, 1984. 80 с.
33. Раку А.И. Взаимодействие вспомогательной школы и семьи в социальной адаптации учащихся /Под ред. Х.С. Замского. Кишинев, 1982. 143 с.
34. Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ ст.: Наук.-метод. зб. Ч.І. /За ред. І.Г. Єрмакова. К., 1988. 517 с.
35. Ростунов А.Т. Формирование профессиональной пригодности. – Минск: Нар.просвита, 1984. 291 с.
36. Рыбин В.А. Формирование готовности учащихся восьмилетней школы к сознательному выбору рабочей профессии: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Л., 1979. 23 с.
37. Сериков В.В. О целостном подходе к изучению готовности старшеклассников к труду //Орган.единство учеб. и восп. процессов: Сб. науч. тр. Волгоград, 1982. С.13-19.
38. Синев В.Н. Особенности воспитания учащихся во вспомогательной школе /Под ред. В.Ф. Мачихиной. М.: Просвещение, 1980. 364 с.
39. Синев В.Н. Психологическое обоснование проблемы коррекционной

- работы с детьми олигофренами //Дефектология. 1988. №5 С.87-88.
40. Синявский В.В. Психолого-педагогические основы профессиональной адаптации учащихся профтехучилищ. К.: Наука, 1985. 87 с.
41. Тарасун В.В. Превентивне навчання дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку. К., 1998. 255 с.
42. Татьянчикова І.В. Особливості формування життєвих орієнтацій в учнів спеціальної школи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 1999. 20 с.
43. Типологические особенности учащихся вспомогательных школ в трудовом обучении: Сб. науч. тр. /Под ред. С.Л. Мирского. – М.: Изд. АПН СССР, 1983. 99 с.
44. Товстоган В. Готовність учнів з інтелектуальними порушеннями до опанування робочих процесів //Дефектологія. 2000. №2. С.31-33.
45. Товстоган В.С. Методичне забезпечення професійного відбору у системі трудової підготовки учнів спеціальної школи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2002. 18 с.
46. Товстоган В. Стан сформованості професійно важливих якостей в учнів спеціальної школи //Дефектологія. 2001. №1. С.50-54.
47. Трудовое обучение во вспомогательной школе: Кн. для учителя: Из опыта работы /Сост. Е.А. Ковалева. М.: Просвещение, 1988. 91 с.
48. Трудовая подготовка школьников /Под ред. П.Р. Атутова. К.: Рад.шк., 1987. 224 с.
49. Трудовое обучение во вспомогательной школе /Под ред. В.И. Бондаря. – К.: Рад.шк., 1981. 95 с.
50. Формирование положительного отношения к учебно-трудовой деятельности у учащихся вспомогательной школы /Под ред. Н.М. Стадненко. К.: Рад.шк., 1982. 102 с.
51. Хохліна О. та ін. Обґрунтування удосконалення змісту трудового навчання для спеціальної школи (початкова ланка) //Дефектологія. 2001. №4. С.7-10.

52. Человек и профессия /Под ред. Е.А. Климова, С.Н. Лавиевой. – Л.: Изд-во Лен.пед. ун-та, 1981. 192 с.
53. Чепкая Л.М., Дроздова Ю.А. Социальная адаптация и трудовое устройство воспитанников вспомогательных школ //Дефектология. – 1983. – №1. С.27-31.
54. Чистякова С.Н. Основы профессиональной ориентации школьников. – М.: Просвещение, 1983. 112 с.
55. Чистякова С.Н. Социально-психологические проблемы профориентации молодежи //Сов.педагогика. 1983. №6. С.58-63.
56. Шевченко С.Г. Коррекционно–развивающее обучение: Организационно –педагогические аспекты. М.: Гуманитарный издательский центр Владос, 1999. 265 с.
57. Ширинский В.И. Воспитание у старшеклассников готовности к труду в сфере промышленного производства: Автореф. дис канд. психол. наук. М., 1975. 23 с.
58. Якушев Я.А., Якушева Е.Я. Организация обучения сельскохозяйственному труду во вспомогательной школе: Из опыта работы / Отв. ред. Г.М. Дульнев. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1957. 88 с.
59. Ярмаченко М.Д. Актуальні питання педагогічної науки. К.: Знання, 1978. 48 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тест на визначення загальних трудових здібностей учня

1. Характеристика темпу опанування учнем знаннями, вміннями з трудової діяльності (достатній - 2 бали, середній - 1 бал, низький - 0 балів).

2. Здатність переносити вміння, навички, сформовані в процесі трудової діяльності, на інші, аналогічні практично-трудова чи життєві ситуації:

-прагне до самостійного застосування набутих знань, умінь (2 бали);

-потребує допомоги при застосуванні в нових умовах (1 бал);

-не прагне до використання набутих знань, умінь, незважаючи на сприяння чи допомогу (0 балів).

3. Енергетична економність виконання трудової діяльності:

-відносно висока працездатність, вміє правильно розподіляти зусилля під час виконання роботи (2 бали);

-невисока працездатність, потребує допомоги для вироблення індивідуального стилю діяльності (1 бал);

-низька працездатність, швидко втомлюється, потребує постійного контролю з боку вчителя за темпом діяльності, розподілом зусиль, координованістю рухів, часто потребує відпочинку тощо (0 балів).

4. Індивідуальна своєрідність виконання діяльності (пошук власного способу виконання завдання):

-постійно прагне чи здійснює пошук власного способу виконання завдання (2 бали);

-іноді сам (сама) чи з допомогою дорослих прагне або здійснює пошук власного способу виконання завдання (1 бал);

-діє лише репродуктивно (шляхом наслідування чи після показу дій учителем) (0 балів).

5. Характеристика мотивації учня щодо виконання діяльності,

прагнення до виконання діяльності:

-постійно прагне до діяльності, іноді всупереч обставинам (наприклад, коли забороняють), використовує будь-яку можливість працювати в майстерні чи вдома (2 бали);

-періодично цікавиться, має позитивне емоційне ставлення, але самостійної ініціативи не проявляє (1 бал);

- не цікавиться даною діяльністю, ставиться до неї індиферентно або негативно.

6. Характер ставлення учня до діяльності, результативність діяльності, рівень емоційного задоволення від її виконання:

-часто отримує позитивне емоційне задоволення від виконаної діяльності (2 бали);

-іноді отримує задоволення від виконаної діяльності (1 бал);

-задоволення від виконання діяльності не отримує (0 балів).

Критерії оцінювання трудових здібностей: достатній рівень відповідає інтервалу від 12 до 9 балів, середній – 8 - 5 балів; низький 4 - 0 балів.

Додаток Б

Конспект уроків зі столярної справи

Тема заняття: «Виготовлення іграшки трактор».

Цілі заняття:

I. Навчальні:

- 1 Провести орієнтування по побудові трактора і його основних частин.
2. Удосконалювати вміння: розмітки, пиляння, шліфування та роботи молотком і цвяхами.
3. Розкрити поняття: дизель, трактор, кабіна, радіатор, бензобак.
4. Виготовити іграшку трактор.

II. Виховні:

1. Виховувати почуття колективізму.
2. Виховувати дисциплінованість.
3. Відповідальність за доручену справу.
4. Культуру праці.
5. Повагу до людей праці

III. Розвиваючі.

1. Розвивати координацію руху рук при розмітці, різанні, шліфуванні, з'єднанні деталей цвяхами.
2. Розвивати конструкторські вміння.
3. Відстежувати і усувати перенапруги і неправильні пози під час роботи.

IV. Корекційні:

1. Привчати осмислено виконувати завдання за складеним планом роботи.
2. Коригувати узгодженість і координацію рухів при виконанні вивчених столярних операцій.

3. Розподіляти завдання адекватно фізичному розвитку і клінічного стану учня.

4. Компенсувати відхилення в емоційно-вольовій сфері методом заохочення і схвалення в роботі, стимулювати впевненість в своїх силах.

5. Коригувати прояви негативних установок дітей: грубість, брехню, конфліктність, егоцентризм, припиняти при виникненні.

Об'єкт праці: Іграшка трактор.

Устаткування і матеріали:

1. Підручник «Столярна справа» 4 клас, Б.А.Журавлев. М. П 1987р. для допоміжної школи. - 6 шт.

ст. 48-50. Мал. 56; Мал. 57

2. Заготовки з сосни:

-135×35×6 – 2шт	} шість комплектів
-120×15×3 – 2шт	
-50×35×6 – 1шт	
-30×35×6 – 1шт	
-35×40×6 – 1шт	
-115×75×35 – 1шт	
-45×8×8 – 1шт	
-30×8×8 – 1шт	

3 Ножівки по дереву, стусло, верстак, нождачка на колодці, олівець, молотки, лінійки - по 6 шт.

4. Цвяхи 20x1,5-100г. Клей ПВА-100г.

5. Наочні посібники: трактор зразок - 2 шт. іграшки готові - 6 шт; схема трактора - 6 шт., схема комплекту заготовок - 6 шт. Таблиці поетапного виконання і оцінки - 6 шт., Шаблони для розмітки гусениці і двигуна - 6 шт.

Тип уроку: комбінований. Урок засвоєння нових знань і застосування умінь в роботі.

Клас: 9

Структура заняття та розрахунок часу

I урок

I. Вступна частина. 5 хв.

1. Готовність класу і учнів до занять.

II. Теоретична частина. 15 хвилин.

2. Повідомлення теми, мети, об'єкта праці. 1

3. Мотивація навчальної діяльності. 1

4. Активація опорних знань. 1

5. Виклад програмного матеріалу. 10

6. Контроль засвоєння нового матеріалу. 2

III. Практична частина. 50 хв

7. Орієнтування в виробі. 5

8. Складання плану роботи. 3

9. Вступний інструктаж з ТБ 3

10. Актуалізація опорних умінь. 3

11. Виконання завдання. 10

12. Оздоровча пауза. 1

II урок

13. Поточний інструктаж п з ТБ. * по ходу

14. Корекція практичних дій. 5

15. Самоконтроль виконання завдання. 19

16. Попередня оцінка роботи. 1

Хід заняття.

Скорочення:

О -навчальні, освітні цілі

В - виховні

Р - розвиваючі

К - корекційні

Час	Діяльність учителя	Моніторинг виконання поставлених завдань	Діяльність учня	Інструмент, наочність
5 хв.	<p>I. Вступна частина заняття. Психологічний настрій класу.</p> <p>Вітаєтьс. Дає завдання перевірити стан робочого місця, форму одягу.</p> <p>Пропонує сідати. Зазначає відсутніх.</p> <p>З'ясовує причини відсутності.</p> <p>Допомагає одягнути фартухи.</p>	<p><i>B4, 2</i></p> <p><i>B2; B4</i></p>	<p>Стоять.</p> <p>Вітають.</p> <p>Перевіряють і поправляють спец. одяг, оглядають робоче місце</p>	Верстат
15 хв	<p>II. Теоретична частина заняття.</p> <p>Сьогодні ми самі виготовимо нерухому іграшку «Трактор».</p> <p>Дізнаємося з яких частин він складається і для чого вони призначені.</p> <p>При цьому закріпимо свої вміння пиляти фанеру в ступлю, працювати молотком і цвяхами, а також працювати</p>	<p><i>O.1;</i></p> <p><i>O.2;</i></p> <p><i>B.4.</i></p>	<p>Дивляться на дошку де записана тема і зображена модель трактора.</p> <p>Дивляться на зразок іграшки, налаштовуються на прийом інформації.</p> <p>Відкривають книгу на стор.</p>	Дошка, зразок, книга

	<p>наждачним папером.</p> <p>Особливу увагу буду приділяти правильній організації робочого місця.</p> <p>Розмічати деталі будемо за шаблоном.</p>		49, розглядають малюнок 56.	
3.	<p>Сьогодні в магазинах є багато гарних іграшок, але іграшка зроблена вашими руками зігріта теплом вашої душі буде найдорожчим подарунком для вас і ваших братиків.</p> <p>Сьогодні ми виготовимо одну іграшку всім класом, а на наступному занятті кожен буде працювати самостійно. Тому будьте уважні і запам'ятовуйте порядок виготовлення кожної деталі.</p> <p>Демонстрація готового зразка. Вказівка на малюнок на дошці.</p> <p>Пропоную відкрити підручник на стр. 49 рис. 56.</p>	<p><i>B.1.</i></p> <p><i>B.2.</i></p>		
4.	<p>Хлопці. Що ви можете розповісти про трактори?</p>	<p><i>O.1; O.3;</i></p> <p><i>K.4.</i></p>	Відповідають на питання.	

	Молодці! З такими знаннями ми добре засвоїмо програмний теоретичний матеріал і перейдемо до практичної частини уроку		Розповідають все що знають про трактори	
	Мені залишилося додати зовсім небагато, але дуже важливого матеріалу			
5. 6.	Розповідь про трактори, його частини та їх призначення. Програмний модуль теоретичного матеріалу.	<i>O.3.</i> <i>P.2.</i> <i>O.1; O.3.</i>	Слухають розповідь. дивляться на модель і на малюнок. Доповнюють і задають питання	Картка з трактором, деталізація
50 хв.	III. Практична частина заняття.	<i>O.4.</i>		
7.	Подивіться на іграшку. Вона являє собою модель трактора, яка включає в себе всі основні частини справжнього трактора. Частини моделі називаються деталями. Порахуйте, скільки частин містить наша модель. Правильна відповідь 14, а	<i>O.1.</i> <i>P.2;</i> <i>B.5;</i>	Роздають картки, деталізацію, шаблони. клас допомагає . Називає складу моделі:	Картка. Зразок. Шаблон и. книга Модель схема трактора

	<p>на малюнку 11. Робимо висновок, що від конструктора залежить на скільки частин він розділить модель і скільки деталей йому доведеться виготовляти. Гра конструкторське бюро. Головний конструктор учень</p> <hr/> <p>_____ . Він назве які деталі ми будемо виготовляти: Правильно! Конструктор розробив конструкцію машини, а виготовляти її будуть робочі. Професію таких людей називають машинобудівниками, а будують машини на заводах.</p> <p>Які ви знаєте машинобудівні заводи?</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Двигун. 2. Кабіна 3. Гусениці 2 шт. 4. Бензобак 5. Радіатор 6. Закрилки 7. Труби 2шт 8. Фара 9. Дах кабіни 	
8.	<p>Щоб виготовити будь-яку машину потрібен план роботи. Кожна деталь виготовляється за спеціальним порядком дій, який ми називаємо план.</p>	В.5.	<p>Називають: комбайновий, суднобудівний (ВАЗ), авіабудівний (вертольоти), легкі літаки</p> <p>Читають план роботи.</p>	Р.2. Виріб, зразок

	<p>Всі деталі збираються в виріб теж за планом. План роботи становить технолог і називається він технологічна карта. Карта має і креслення деталі, виробу. На нашому з вами заводі я технолог. Я склав технологічну карту і написав на дошці, а ви прочитайте її в підручнику на стор. 50. По кресленням видно, які розміри деталей. З планом нас познайомить</p> <hr/>		<p>Дивляться розміри. Читають (кажуть) план:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підібрати деталі 2. Різноманіття 3. Виготовити 4. Зібрати на цвяхах 5. Пофарбувати 6. Порівняти з зразком <p>На всіх етапах стежити за розмірами і якістю роботи</p>	
9.	<p>Тепер інженер з охорони праці або майстер познайомлять вас з правилами безпечної роботи. У нашій майстерні є інструкція з охорони праці №8 «Охорона праці при ручній обробці деревини».</p> <p>Зустрітись з розділами: - пиляння; шліфування,</p>	В.3.2.	<p>Читають ТБ. за інструкцією</p> <p>Відповідають на питання. слухають</p>	

	<p>з'єднання цвяхами. І давайте разом повторимо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Як слід прибирати тирсу? - З чого починається пиляння? - Яким повинен бути молоток? - В якому напрямку наносимо їм удар по цвяху? <p>Учитель зачитує інструкцію по розділах і нагадує про необхідність стежити за підтриманням в чистоті і порядку робочого місця і дотримання правил внутрішнього розпорядку в столярних майстернях.</p>		<p><i>B.4;</i></p>	
	<p>Технологічний інструктаж.</p> <p>Перше, що необхідно виготовити - це гусениці. Заготовки розмітьте за шаблоном, спиляйте кути і закруглюватимете наждачним папером. Далі слід спиляти кут для бруска кабіни, закруглити</p>	<p><i>O.1.</i> <i>K.1.</i></p> <p><i>O.3.</i></p>	<p>Вивчають комплектність заготовок, способи їх комбінування і з'єднання</p>	<p>P.2. Наждачний папір, заготовки, пили, верстак, молоток, олівець,</p>

	труби, просвердлимо отвір під них. Тепер відрізаємо шматочки планки для бензобака, радіатора, даху, а від рейки - два закрilки. Після шліфування приступаємо до складання			стусло
10.	Зараз візьміть пили і потренуйтеся пиляти брусочок, щоб рука згадала правильні рухи і етапи роботи: - запив, пиляння, кінцівка пиляння. Спробуйте забити до середини цвях і вийняти його. Спостерігаю за володінням навиком пиляння і пропоную допомогу в пилянні дуже слабким учням	<i>K.2; B.4.</i> <i>K.2.</i> <i>P.3.</i>	Організують робоче місце. Беруть пробні бруски і виконують тренувальні вправи. Задають питання, просять допомогти	Робоче місце і інструкції
11.	Тепер розподілимо деталі, які будемо виготовляти. Розподіляю: всі деталі гусениці, а додатково дрібну деталь. Найздібніший пиляє кабіни і дизеля. Стежить за	<i>P.2</i> <i>O.2.</i> <i>O.2;</i> <i>K.3;</i>	Приступають до роботи. Вибирають заготовки. Розмічають. Пиляють. Шліфують	Креслення заготовок

	організацією робочого місця. Контролює розмітку гусениці. Самий «слабкий» учень буде допомагати вчителю і чергувати.		гусениці.	
12.	Зараз ми припиняємо роботу. Можна розслабитися і зробити зі мною кілька фізичних вправ: підняли руки вгору, вдихнули глибоко, опустили вниз, видихнули. Так три рази. Поворухили пальчиками. Оголошую перерву. Всі на свіже повітря і в туалет. Не запізнюватися. Всього 5 хвилин	<i>P.3.</i>	Припинили роботу. Виконують фізичні вправи. Виходять на зміну.	
13.	Сідайте. Продовжимо заняття. Нагадую. Не потрібно поспішати працювати. Намагайтеся дотримуватися дисципліни і техніки безпеки. Не соромтеся запитувати. Отримайте карти - завдання і приступайте до роботи.	<i>K.4. P.2. O.2.</i>	Слухають. Отримують завдання, шаблони, інструмент. продовжують працювати	
14.	Учитель стежить за роботою, коригує прийоми	<i>O.2; P.2;</i>	Питають, отримують	

	розмітки, пиляння, шліфування, з'єднання цвяхами.		допомогу	
15.	Налагодивши робочий процес, не знижуючи увагу до практичних дій акцентує увагу на тому, щоб учні самі по «Порядку виконання роботи» продовжували виконувати завдання і намагалися коригувати свої дії	<i>К.4.</i> <i>Р.2.</i>	Слухають. Читають. «Порядок виконання роботи». Поетапно виконують побудову	
15 хв. 16.	IV Заключна частина. Зупиняю практичну роботу. Оглядаю стадію готовності виробів. Оцінюю роботи.		Показують вироби	
17. 18.	Мотивуючи оцінки, вказую на недоліки і порушення дисципліни, порушення правил охорони праці. Повідомляю, що роботу ми продовжимо на наступному занятті і кожен сам собі зможе поставити оцінку за готовий виріб, яку я виставлю в журнал. Сьогодні оцінка попередня. Вона оцінює не виріб, а	<i>К.4.</i>	Слухають	

	вашу роботу на уроці. повідомляю оцінки			
19.	Які будуть до мене запитання? Відповідаю. Пояснюю.	<i>К.4.</i>	Задають питання	
20.	Оголошую санітарну п'ятихвилинку, здачу робіт і інструментів. Роблю запис теми в журнал, виставляю оцінки	<i>В.2; В.4</i>	Збирають інструмент. Забирають. Дають щоденники. Знімають халати. миють руки	Віники, щітки, совки
5 хв.	V. Резерв часу			
21.	Робота. У нас залишилося 5 хвилин. Ми добре попрацювали і я дозволяю вам пограти саморобними іграшками. Граючи, виберіть собі модель автомобіля і підготуйте невелику про нього розповідь.	<i>К.4; Р.4;</i>	Грають, збирають речі. Розмовляють.	
22.	По дзвінку закінчую урок.		Хлопці йдуть до свого класу	
23.	Примітки. Резерв часу заповнюю поясненням	<i>К. 4.</i>		

	поелементного аналізу умінь, за яким хлопці самі оцінять на наступному занятті свою роботу			
--	---	--	--	--

Додаток В

Профорієнтаційне заняття на тему: «Чоботар – як представник професій типу «людина-техніка»

Тема: Чоботар – представник професій типу «людина-техніка».

Мета:

навчальна: продовжити ознайомлення учнів з професіями типу «людина-техніка» на прикладі професії чоботаря, ознайомити з вимогами до здобувача професії, вимогами до людей відповідної спеціальності та з умовами роботи, медичними протипоказаннями, показати важливість та користь професії для суспільства, актуалізувати проблему успішного вибору професії.

корекційно-розвивальна: розвивати такі риси характеру як посидючість, працелюбність, цілеспрямованість, наполегливість та ін., пізнавальні процеси: увагу, пам'ять, уяву, мислення, мовлення, які є необхідними для оволодіння даною професією.

виховна: виховувати охайність, відповідальність у роботі та любов до праці.

Обладнання: ілюстрації із зображенням інструментів чоботаря, відео урок з ремонту взуття.

Тип уроку: формування нових знань, умінь, навичок.

Методи навчання: розповідь, ілюстрація, демонстрація за допомогою технічних засобів

Клас: 9.

Література:

1. Професійне самовизначення старшокласників: Методичний посібник / Упорядник Л. Шелестова. – К.: Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – 128с.

2. http://proforientator.info/?page_id=3274 .

Хід заняття

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація знань.

Гра «Дитяча мрія». (вчитель пропонує учням пригадати: ким вони мріяли стати в дитинстві).

III. Мотивація навчальної діяльності.

Гра «Світ професій»

Хід проведення:

Учнів об'єднують у дві групи. Кожна група заповнює таблицю:

Тип професії	Професії даного типу
Людина-техніка	

В графу під «професією даного типу» учні повинні записати як можна більше професій типу «людина-техніка». Перемагає група (команда) яка назвала більше професій.

Сьогодні ми з вами дізнаємось ще про одну професію – чоботаря.

IV. Повідомлення теми, мети уроку (тема демонструється на дошці).

У житті кожної людини є момент, коли необхідно прийняти для себе одне з найважливіших завдань – вибрати справу до душі за покликанням, тобто професію.

Вибір професії недаремно називають другим народженням людини. Для свідомого і самостійного вибору професії необхідні знання і наявність багатьох можливих варіантів вибору, уявлення про те, яких особистісних якостей, здібностей вимагає та чи інша професія, які можливості вони забезпечують для професійної кар'єри і чи є попит на спеціалістів за тією чи іншою професією на ринку праці. Сьогодні ми дізнаємося: яку користь приносить суспільству професія чоботаря, якими здібностями і вміннями необхідно володіти, щоб її здобути та якими знаряддями праці користується чоботар.

V. Вивчення нового матеріалу.

– На початку вивчення нового матеріалу я пропоную підсумувати: які професії відносяться до типу «людина-техніка» (разом з учнями називаємо їх).

Професії типу «людина-техніка» – це професії, які орієнтовані на створення, використання і обслуговування різних технічних пристроїв. Техніка — це все різноманіття машин і механізмів, які застосовує людина для полегшення і прискорення своєї діяльності. Це геологи, інженери-конструктори, шахтарі, лісоруби, енергетики, токарі, фрезерувальники, слюсарі, водії і машиністи, а також фахівці з ремонту і експлуатації різних транспортних засобів, дизайнери, чоботарі, програмісти, архітектори. Професії технічного профілю можна отримати в закладах освіти різного освітнього рівня. У середніх освітніх закладах (коледжах, училищах) — техніків. Робочими професіями можна оволодіти в професійно-технічних училищах.

– Звідки з'явилася професія чоботар?!

В стародавні часи не було різниці між чоловічим взуттям і жіночим, зимовим та літнім, але неухильно виконувалось єдине: кожен рід носив взуття свого зразка. Взуття вказувало на причетність до роду, до певної групи людей. Найстародавніше взуття – сандалії – це була дощечка, яка прив'язувалася до стопи ремінцями. По взуттю власника визначали його стан в суспільстві.

Зміна форм і вдосконалення взуття відбуваються на кожному етапі розвитку суспільства. Спочатку робочим місцем чоботаря був низенький верстак. Майстри взуттєвої справи середньовіччя працювали шилом та голкою, потім стали вкручувати у підошву звичайні шурупи. На зміну шурупам прийшов дріт, потім підошву почали прикріплювати декількома шпильками.

У XVI сторіччі з'явилися дерев'яні шпильки, на зміну гвинтам прийшли цвяхи, від яких з часом удосконалювався. Ними з'єднували підошви з верхом взуття. З'явилася мода на взуття з твердими та товстими

підшвами. У XVIII сторіччі з'явилися перші машини для затяжки взуття на колодки та прикріплення підшов. В 1910 році був розроблений клей для кріплення підшов. В кінці 40-х років набуває розвитку новий метод виготовлення взуття – гаряча вулканізація.

– Отже, дізнавшись трохи історії виникнення даної професії, безумовно цікаво якими ж інструментами користуються чоботарі, чи не так?!

Чоботар у своїй роботі використовує такі знаряддя праці: електричні верстати, швейні машини, преси для приклеювання деталей низу, точила для заточування інструментів, шафи для намазування та сушки взуття, електричні плити.

Основні матеріали:

- шкіра;
- штучна шкіра;
- текстильні матеріали;
- гумові пластини;
- пластмаса і деревина;
- взуттєві цвяхи і дріт;
- взуттєві нитки;
- клеї;
- віск, підшовна фарба, взуттєва апретура;
- спеціальна нітрофарба.

Сам процес ремонту розділений на *4-5 операцій*: видалення старих деталей, підбір колодки до насадки для взуття, підготовка підшви і ручні операції по ремонту каблуків. Решта операції визначаються з урахуванням особливостей того чи іншого виду використовуваного обладнання. Найчастіше зустрічаються майстерні напівмеханічні, які мають у своєму розпорядженні відносно прості обладнання. У них є: швейна машина, комбінована обробна машина, прес для приклеювання підшов. Для

виконання ремонтно-взуттєвих операцій використовується пристрій, за допомогою яких майстер визначає зношення деталей. *(Демонстрація ілюстрацій знарядь праці чоботаря).*

Фізкультхвилинка.

Руханка «Австралійський дощ»

Піднявся вітер – потерти долоні.

Починає крапати дощ – клацати пальцями.

Починається справжня злива – плескати руками по стегнах.

Злива переходить у град – тупати ногами.

Буря стихає – плескати по стегнах.

Дощ стихає – поплескати по грудях однією рукою.

Рідкі краплі дощу падають на землю – клацати пальцями.

Тихий шелест вітру – потирати долоні.

З'являється сонце – піднімати руки вгору і посміхатися.

VI. Осмислення, усвідомлення нових знань.

Запитання до учнів:

1. Наскільки важлива робота чоботаря в житті людини?
2. Якими якостями і здібностями повинна володіти людина, щоб здобути професію чоботаря? *(Відповіді учнів).*

Чоботар має бути грамотною людиною, що володіє не тільки спеціальними навичками, а й основами хімії та фізики, оскільки він має справу з заготовками взуття різних видів і фасонів з натуральної шкіри, а також із заміниками шкіри, численними видами лаків, фарб, клею, синтетичними матеріалами, верстатами і обладнанням. Також повинен мати хороший зір, тому що має справу з середніми, малими і дуже дрібними деталями. Велику роль в його роботі відіграє окомір (визначення ширини затяжної кромки, стільники задника, ширини стібка). А при виконанні операції ретушування взуття, ручної обробки шва від майстра потрібно здатність розрізняти кольорові відтінки. Майстер має бути врівноваженим,

терпеливим, акуратним, посидючим, з розвиненим наочно-образним мисленням, пам'яттю, рухливістю кистей рук. *(Доповнення вчителя).*

VII. Закріплення, систематизація й узагальнення здобутих знань.

(Перегляд відео уроку з ремонту взуття чоботарем).

VIII. Підсумки уроку:

- Які знання про професію чоботаря ви сьогодні отримали?
- Що вам найбільше запам'яталося?
- Чи цікавим був матеріал заняття?
- Що найбільше сподобалося?
- Чи планує хтось із вас здобути професію чоботаря після закінчення школи?

Релаксація. Вправа «Задує свічку»

Зробіть глибокий спокійний вдих, набираючи в легені якомога більше повітря. Витягнувши губи трубочкою, повільно видихніть, як би дуючи на свічку, при цьому тривало вимовляєте звук «у-у-у». Повторіть вправу 5-6 разів.

Створення установки на відпочинок. А тепер приведіть, будь ласка, в порядок робочі місця: згорніть підручники, зошити, щоденники та покладіть їх на місце. Дзвоник на перерву! Відпочивайте. До побачення

Додаток Г

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА
ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Євдокименко Ірина Сергіївна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані

заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

18 жовтня 2021р.

Ірина
ЄВДОКИМЕНКО